

מוסף חג

מבית
ד'לתפאוס

03

"ואהי להם
למקדש מעט..."

ראיון עם גבאי
השכונה

07

ואמרתם זבח
סיפור מאת
מוישה גוטמן

32

מתכונים לפסח
עוגות וקינוחים

16

מבט מלמעלה
צילומי רחפן
מרמה ד'

ראיון מיוחד עם גבאי בתי הכנסת בשכונתינו

אין ספק כי מדובר בחלק בלתי נפרד מהווי שכונתינו. לכל אחד מאיתנו יש את בית הכנסת בו הוא חש בבית, שם קובע הוא את מקומו, ובה הוא חלק מהווי החיים החברתי - השכונתי.

"ואהי להם למקדש מעט..."

לכבוד חג הפסח, עם מלאות חצי שנה לתחילת איכלוס רמה ד', פנינו לגבאי בתי הכנסת, לשמוע כיצד הקימו את היכל בית ה', איך הצליחו להפוך את בית המדרש למרכז שוקק חיים, ולהוות מגדלור סביבתי לתורה ועבודה לכלל תושבי השכונה.

המקדש מעט, באמת דברים שלא שומעים עליהם בכל יום.

"האמת" מצטנע רבי שלמה, "היינו בטוחים שמדובר במשהו זמני למדי. התחזיות היו די ברורות, מייד אחרי החגים יפתחו הקראוונים בצורה מסודרת, ויהיה לנו מקום מסודר לכל התפילות. אולם כשהחלו להבין שיקח עוד תקופה עד שהקראוונים יתחילו לפעול, התחלתי להשקיע יותר במקום, ולהפוך אותו ככל האפשר כבית הכנסת לכל דבר ועניין".

"בתקופה הראשונה היו נכנסים בכל פעם דרך הדירה עצמה, אולם בכדי להקל על הציבור פרצתי פתח מיוחד בגדר שיוכלו להיכנס ישר מתוך רחבת הבניין. ובכל עת אשר יחפץ אי מי, יוכל לבוא ולקבוע את לימודו במקום, או לשפוך שיח לפני ה' בפרקי תהילים".

את תחילת השיחה אנו פותחים עם הרב שלמה קורדובה - גבאי בית הכנסת הספרדי, רח' אב"י 7 בחצר, שמספר את אופן הקמת בית הכנסת הספרדי. "בתחילת איכלוס השכונה, ברוב הימים לא הצלחנו בכלל לארגן מניין, והיינו עולים לרמה ג' כדי להתפלל. לקראת חגי תשרי, החלטנו יחד שלא ניתן להמשיך בצורה כזו, לא ייתכן שבראש השנה, יום הכיפורים, סוכות ושמחת תורה, נמשיך לטפס ברגל. הצעתי את החצר שלי למטרה קדושה זו, וכך כשהוכרז מקום לתפילה, הציבור כבר בא... כך התחלנו את המניין הספרדי, בעקבות תפילות החגים".

אנו נדהמים ממסירות נפשו של רבי שלמה, ככה לתרום את החצר והבית עם כל הלב עבור בית

03 "ואהי להם למקדש מעט..."
ראיון עם גבאי השכונה

07 ואמרתם זבח
סיפור מאת מוישה גוטמן

12 שוטה הכפר
סיפור מאת קובי לוי

16 מבט מלמעלה
צילומי רחפן מרמה ד'

20 מכירים את רמה ד'?
זיהוי פרויקטים ברמה ד'

22 החרושת
סיפור מאת אסתר קווין

26 כאן הבן שואל
סיפור מאת רות רפפורט

32 מתכונים לפסח
עוגות וקינוחים

38 חידודים
חידות ותשבצים
מאת יהודית גולן

תוכן העניינים

פעילות שוקקת

רבי שלמה קורדובה מספר לנו על הפעילות בבית הכנסת הספרדי סביב סדר היום: "בכל יום מתקיים מניין שחרית בנך, ולאחריו מניין נוסף. כמו"כ מתפללים אצלינו תפילות מנחה וערבית".

"שמחה מיוחדת יש בשבת קודש, אז באים רבים מבני הקהילה לקבוע את לימודם בבית המדרש, והמקום שוקק חיים. קבלת שבת ושחרית נערכים ברוב עם, ותפילת מנחה מתקיימת גם כמנחה גדולה בצהריים

ביהמ"ד "היכל טוביה"

עם סגירת הגליון, באה הבשורה כי בשעה טובה נפתח ביהמ"ד חדש בשכונה עבור אנשי הישוב הישן, בפאתי מתחם הקראונים שברח' אבי. פתיחת המקום כבר החלה עם תנופה עצומה, בכל יום נערכים בו כמה מניינים שחרית, מנחה ומע" ריב. בנוסף מתקיימת בו 'שיבת בין הזמנים' באופן רצוף במשך כל שעות היממה. כי מציון תצא תורה...

וגם לעת ערב. בנוסף ישנו גם סדר מיוחד 'אבות וبنים', בו באים הילדים עם אבותיהם ללמוד בהיכל בית ה', ולאחמכ"כ מקבלים מיני מתיקה ופרסים".

גם בבית כנסת חב"ד מתרכזת עיקר הפעילות סביב יום השבת, וכפי שמספר לנו **רבי שמואל רוזנברג**: "אמנם במשך השבוע יש לנו מידי ערב את שיעור הדף היומי ברוב עם, וגם לעיתים קרובות התוועדות. אולם המעניין הוא שרבים מבני השכונה, מצאו דווקא בנו את המקום האידיאלי עבור תפילות השבת. הם מגיעים מוקדם, יחד עם הילדים, ונהנים להתפלל עימנו את סדר קבלת שבת ויתר התפילות. בכלל, בשחרית בשבת מתקיימים שני מניינים, הראשון בשעה מוקדמת, והשני בשעה 10 - כמנהג חב"ד".

ויש מי שנהנה גם מימי בין הזמנים... **רבי חיים רוטנברג** ממשיך לספר לנו על **קהילת בני הישיבות**, "במשך הזמן רוב האברכים נמצאים במשך היום מחוץ לשכונה. ובמשך ה'זמן' מתקיימות בביהמ"ד מניין אחד תפילות שחרית ומנחה. אולם עם תחילת בין הזמנים, מתכננים רוב האברכים להעביר את סדרי לימודם לבית המדרש שבשכונה. כך שפעילות ביהמ"ד הורחבה ונוסף עוד מניין לכל תפילה. בס"ד

שמקים ופותח את בית המדרש עבור הציבור הליטאי בשכונה. אולם אתה רואה, ב"ה אנחנו אוחדים כבר כאן, ועוד היד נטויה..."

"בסייעתא דשמיא" מתרגש **רבי חיים** "ההצלחה היא הרבה מעבר למשועה, התחלנו ממש ממש בקטן, כאשר אחד מבעלי הדירות הסכים להשאל לנו את הדירה לזמן קצוב, בכדי שנוכל לקבוע בה את תפילתנו ולימודנו. בהמשך עברנו לחניה המקורה שתחת הבניין, ובהזדמנות הראשונה שיכלנו הקמנו את האוהל הנאה כמקום מסודר".

שמה הטוב של 'קהילת בני הישיבות ברמה ד' יצא זה מכבר למרחקים. מכל עבר שומעים אנו על אברכים נוספים ששמעו על הקהילה, ומחפשים לבוא ולהתגורר בשכונה, כיצד אכן הצלחתם להתגבש בצורה כזו?

"בשבועות הראשונים הייתה זו משימה קשה במיוחד" משחזר **רבי חיים**, "אך יחד החלטנו, חברי הקהילה באותם ימים, שנעשה ככל אשר ביכולתנו בכדי לבסס את המקום הקדוש הזה. ראשי המשפחות הליטאיות קיבלו יחד החלטה, כי לא עוזבים את השכונה... לא תופסים 'מעריב' מוקדם... לא נוסעים לשבתות(!). ב"ה בכוחות משותפים הצלחנו לקבוע יתד שלא תימוט, ומניין חברי הקהילה הולך וגודל.

"מה שמעניין הוא" מפליא **רבי חיים**, "כי כל אחד מבני הקהילה חש אחריות אישית למקום הזה. כאשר היה צורך בלסחוב רהיטים, לקשור את האוהל וכדו', אברכים באו ונרתמו מצד עצמם לעזרה. גם כשהיה צורך במימון כספית נרתמו בשמחה ובחפץ לב, כל אחד מרגיש ממש חלק מהעניין".

מנחה קבוע, ואח"כ סליחות, אולם בחגים עצמם לא היה לנו כאן מניין, והאברכים החסידיים שהתגוררו בשונה נאלצו לחפש מקום אחר לתפילות".

"לקראת חג הסוכות, הבנתי שעלינו לקום ולעשות מעשה, לא ייתכן שאברך חסידי לא יוכל להקים סוכה בדירתו החדשה רק משום שאינו מוצא מקום תפילה כלבו. יחד סיכמנו, מניין וחי של אברכים... שבחג הקרוב כולנו נשארים בשכונה. בשלב הזה קבענו את התפילות בפאתי רח' אבי, וכך עבר עלינו החג בטוב ובנעימים. כשבילית ברירה, נוצר מצב בו אני מנהל את המניין, ניגש לתפילת שחרית, ניגש למוסף, ניגש למנחה, וגם למעריב - כמעט את כל תפילות אותה תקופה העברתי בעמוד החזן..."

"וכיצד כל זה מתקשר לאמשינוב?" אנו שואלים.

"אכן" ממשיך **רבי יעקב יצחק** לתאר לנו מאותה תקופה, "מייד אחר סוכות פנו אלי מבית כקש"ת האדמו"ר מאמשינוב שליט"א, וביקשו ממני, שהיות והתוכנית היא להקים את חצר הקודש ברמה ד', הם מעוניינים כבר עכשיו להתחיל להפעיל את המקום. הם כבר הספיקו לשמוע שאני מארגן את המניין החסידי, והעלו הצעה לשיתוף פעולה. כמובן, נענתי מייד בשמחה רבה, וכבר ל"שבת בראשית" נכנסו לבית המדרש החדש שבקומת הכניסה באביי 3".

בחכמה יבנה בית

גם את **רבי חיים רוטנברג - גבאי ביהמ"ד קהילת בני הישיבות** ברח' רבינא 7, אנו פוגשים באמצע שיחת טלפון חשובה למען הקהילה, הוא מתנצל ואומר "האמת היא שכלל לא חשבתי כי אני הולך להיות זה

אל השיחה מצטרף גם **הרב שמואל רוזנברג - גבאי בית הכנסת חב"ד**, רח' רבינא 9 בחניה. "רבי שמואל" אנו פונים בשאלה "הציבור כולו זוכר לכם את המסירות הנפלאה להקמת 'יש מאין' מאז תחילת החורף כבר מאז שבת שובה ובמשך החגים. בימים שמניינים ב'זמן', היה ניתן למצוא רק אצלכם בביהמ"ד חב"ד. איך התחיל הכל?"

רבי שמואל: "עוד בטרם האיכלוס בשכונה, כבר תכננתי ושאפתי להקים בה "בית כנסת חב"ד". מייד עם כניסתי לדירה, רכשתי ציוד מתאים, כסאות ושולחנות. באדיבות השכנים היקרים גם תיחמו את החנייה המקורה. התברר, שהציבור מייד הרגיש שותף... ואט אט נהפכנו להיות מקום מרכזי לתפילות בשכונה".

תוך ימים ספורים הפך הדבר לעובדה מוגמרת "הציבור החל לבוא בהמוניו, כך שבתחילת החורף אכן נוצר אפילו מצב שמניין מנחה היה ניתן למצוא רק בחב"ד... ב"ה היום אנו ממשיכים בתנופה עם השיעורים, פעילויות חסידייות והתוועדות. ותקוותינו להמשיך כך גם הלאה, ועם המעבר לקראונים בקרוב, להוסיף ולהגביר עוד יותר את הפעילות שלנו..."

"תהילתו בקהל חסידים"

בשונה מיתר בתי הכנסת בשכונה, היחידים שיש להם בשלב זה בית כנסת במבנה של ממש הינם ציבור החסידים. בבית הכנסת ראש יוסף - אמשינוב שברח' אביי 3, אנחנו פוגשים את הגבאי הלבבי **הרב יעקב יצחק מוסקוביץ**, האיש שמנצח על מרכז הפעילות בבית המדרש, בית הכנסת שפעיל כמעט בכל שעות היממה.

לבקשתינו הוא מספר בשמחה "בתקופת אלול - תשרי, כאשר היינו בשכונה ארבע בניינים מאוכלסים בלבד... הייתי חדור שליחות קודש. פעלתי ככל האפשר, במאמץ מרובה, בכדי לגבש קבוצה חסידיית לתפילות יחד. במהלך חודש אלול הצלחנו לארגן מניין

הצלחנו גם לגייס מימון ל'כולל בין הזמנים', וקול התורה מהדהד ברמה במשך היום...".

רבי יעקב יצחק מוסקוביץ מדגיש "אין ספק שחלק בלתי נפרד מההווה החסידי מושתת על 'חבורות', מסיבות 'שבת-אחים' וכדו'. ברגע שבית המדרש אמשינוב היה המקום היחיד לתפילות עבור הציבור החסידי, נוצר בין האברכים תחושת התלכדות מיוחדת, למרות שלרובם ישנה השתייכות קהילתית שונה".

"מצד עצמו נוצר מצב שביליל שבת קודש מתאספים יחד בשירות ותשבחות, וברעוא דרעוין יושבים ברגש עם ניגוני התעוררות עד זמן רבינו תם. גם לילדים ישנה פעילויות יחד: חברת אמן, חברת תהילים, אבות ובנים עוד. לכל פעילות חסידית בשכונה יש כתובת ברורה - ביהמ"ד אמשינוב!".

"זאת כמובן מלבד הפעילות הערה במשך כל ימות השבוע, בית הכנסת פותח את שעריו בשעה 6 בבוקר ל'כולל בוקר', ואחר 3 מנייני שחרית, מניין מנחה, 3 מנייני מעריב, ושיעורים שונים, הוא סוגר את שעריו קרוב לחצות הלילה".

פעילות מיוחדת עליה יש להודות **לרבי יעקב יצחק**, הינה **מפעל שלח לחמך**, ממנה נהנים רבים מבני השכונה, חסידים ושאינם. אחת לשבועיים בימי רביעי, מחולקים בחצר ביהמ"ד אמשינוב חינם אין כסף כיכרות לחם עבור משפחות השכונה. תרומת מיזם הצדקה הארצי 'שלח לחמך', במטרה להקל את עול הפרנסה

עבור משפחות ברוכות ילדים.

מוסיף והולך...

לסיום, אנו מבקשים מגבאי הקהילות, מה המסר אותו הם רוצים להעביר לתושבי השכונה:

הרב שלמה קורדובה: "ברוך השם זכינו לבוא ולהתגורר במקום תורה, התברכנו במשפחות איכותיות, הבה נמשיך לשמור כך על המצב. כך תוכל השכונה להמשיך לפרוח לתפארת, יחד עם גל האיכלוסים הקרב ובא".

הרב יעקב יצחק מוסקוביץ: "תודה לקל שכל תושבי השכונה מכירים את כתובת בית המדרש, נכנסים לעיתים קרובות, ומרגישים בו בנוח. בעז"ה נמשיך לשרת את הציבור נאמנה, לקבל כל אחד במאור פנים, ולסייע לכלל ולפרט בכל מה שניתן".

הרב שמואל רוזנברג: "בהזדמנות זו, אני רוצה להביע את הערכתי הרבה לתושבי השכונה, אמנם אנו משתייכים לקהילות שונות, אולם האחוות אחים, האחדות ושיתוף הפעולה בין כלל הקהילות ובין איש לרעהו הינו יוצא מן הכלל!".

את המסר חשוב זה מבקש לחדד גם **הרב חיים רוטנברג:** "אמנם זה נראה כי בשכונה קיימות מספר קהילות, אחרות ושונות זו מזו. אולם על תושבי השכונה לדעת כי גבאי הקהילות נמצאים בכל העת בקשר רציף, והינם מתואמים יחד באופן מלא, מושיטים כתף לעזרה מקהילה לרעותה. רק כך, באחדות מלאה, נמשיך בעז"ה לשמור על האווירה המופלא של שכונתינו".

וְאַמְרָתָם זָבַח

מאת: משה גוטמן

כסף משנה אופי.

כולם יודעים על ירושת עתק שהתגלגלה לפתחו של יששכר, אברך שקדן ובן-עליה.

ברם, יששכר מסתיר בעקשנות את התעשרותו, ואף מתעלם ומתחמק ממתן צדקה בהרחבה המתבקשת מעושרו הפתאומי.

התמיהה מתחזקת כשכולם גם יודעים על מחלתו הקשה של יששכר, שבקושי הלכה ממנו לפני כשנה, וכנראה כבר חזרה אליו, כך לפי השמועות, ועל כן אינם מצליחים להבין כיצד תלמיד-חכם בדרגתו אינו מיישם הלכה למעשה את הפסוק 'צדקה תציל ממות'. עושר שמור מבעליו.

פרק ראשון

"מה שטוב במקום שבו אני שרוי כעת, הוא שבמקומות כאלו אפשר להשתמש במים בששון בלי שמץ של נקף מצפוני", גיחך יששכר מבעד שפופרת הטלפון כמגניב-דעת ומסיחה הרחק.

"למה?", תהה יצחק, החברותא.

"כי כל כך הרבה נחלי מים זורמים בחבל הארץ הזאת, והשפע משכר אותך עד שאינך מודאג שמא מחר תיגמר הכינרת בגלל שנחטפת לחלום חלום כשברז כלשהו פתוח מעל ראשך או בין אצבעותיך".

"אה, כן?"

"כן, כן. זה מזג אויר אחר לגמרי כאן".

"כן. אה?"

"יותר רגוע. יותר מנומס. פשוט קצב שונה".

"אה, כן?"

"אני מרגיש שהראש שלי נפתח, יצחק. ממש כאילו קיבלתי תופסת צלילות למחשבה".

"כן. אה?"

"כן".

"ומתי אתה חוזר לכולל, יששכר?" הוא נשתק, יששכר.

משהתארכה השתיקה שאל יצחק שוב, "ידוע לך מתי אתה חוזר? פשוט אני צריך לדעת אם לחכות לך עד שתחזור או שעלי לחפש חברותא אחרת", צירף התנצלות, לחייו בוערות מהסמקה מכזה. עם התנצלויות שכאלו מי צריך פגיעות. מה לך רץ לחברותא אחרת, קדח בו הרהור נזופני. יומיים וחצי שיששכר איננו, רק יומיים וחצי, וכבר אתה מצלצל אליו כדי לומר לו שאתה מוותר עליו. רומז בבוטות. שלא לומר מאיים. מעל

שבע שנים אתם לומדים יחד ונהנים ובגלל רבע שבוע של היעדרות אתה אץ להעלות על שפתיך את ה'חברותא האחרת' שלך. מי כמוך יודע שתתקשה מאוד למצוא אוצר כמוהו. מה אתה משליך איום-סרק.

"מתי אני חוזר, שאלת?", נעור יששכר משתיקתו.

"כן. מתי אתה חוזר? לא ידעתי שנשעת, יששכר, ככה פתאום. אז שלפחות אדע מתי אתה חוזר". לשונו מהירה היתה. גם תפיסתו. כושר ניתוחו. קליטתו. הסברתו. כולן. מצפוני ניסה לרדוף אחריהן.

תמיד וגם עכשיו. שוב עקצץ. שוב עִינָתו. האם בגלל שלא סיפר לך ישירות שהוא נוסע והפקיד עבורך את ההודעה אצל בן בן התשע שענה לו לטלפון הותרה רצועתך.

"אה. השארתי לך הודעה, יצחק. נראה לך שאסע בלי לעדכן את החברותא שלי? השארתי הודעה אצל שמוליק שלך. לא קיבלת? אוי וי. הוא לא אמר לך?"

"כן, כן. קיבלתי". יבש. לא מתנצל. "טוב. טוב. על כל פונים, מסתמא אחזור בעוד עשרה ימים. אשמח אם תסתדר איכשהו, יצחק, ולא תקח חברותא אחרת".

"בטח. בטח. סתם נפלט לי. בטח שאמתין עד שתשוב. טוב, נראה".

"מקוה שתחכה לי, יצחק".

"בטח, בטח. יששכר, הסר דאגה מלבך. מה השייִלָה בכלל?!", התעשת.

*

יומיים אחרי ששוחחו בטלפון, החלה השמועה את גלגוליה.

שברי משפטים עברו מאוזן לאוזן

ארוזות בלחישות שלמות. ברלין. יששכר נסע לברלין. גרמניה. אין איש יודע על מה ולמה. אומרים - כך לחשו בספקנות שהתאדתה והשאירה את הלחישות לרקוד בזירה בלעדית - שזה ניתוח. מחלה קשה. השם ישמור. במוח. בראש. בגרמניה. לא-פשוט. לא-פשוט. אמר הידען הנצחי, המחליף זהויות מקהילה לקהילה ומשנה דמויות. בברלין יש פרופסור עם התמחות ספציפית במחלות מהסוג שהתגלה אצלו, דיווח אחד הדווחנים.

אחרים התווכחו. מה פתאום. איזו מחלה ואיזו המצאה. חס וחלילה. ירושה. מה ירושה? כן. כן. ירושה. אבא שלו היה יקה. לא זוכרים? למה לא זוכרים. בטח זוכרים. אז מצאו שם משהו. בברלין. כן, קורה. סבתא של סבא או דודה של אבא. היא נפטרה בלי ילדים. ירושה כבדה, נצנצו העיניים בקנאת סופרים. יששכר יוכל ללמוד בלב שקט בלי רחיים על צווארו. הוא זרעו אחריו. מחזרת על אכסניה שלה. מי אמר ירושה? ראש הכולל אמר משהו. כך שמעו. 'ליששכר יש ירושה רצינית', נשמע ראש הכולל אומר בשיחת טלפון שזנבה נקלט באוזנו של אי מי, 'הוא ייעדר כמה ימים', אמר ראש הכולל בשיחה המצותתת.

נבחות השמועות ומשתרגות. ענבי הגפן בענבי הסנה. גרורות בדיבדנדים. רחמים בקנאה. יודעים הכל, ומספרים בשיחות בין הסדרים, כי יששכר, מבכירי הבחירים המובחרים בכולל, טס לברלין לעשרה ימי ניתוח מורכב ובלתי פשוט לצד חתימות פורמאליות על ירושת

עתק שתסדר אותו לכל החיים. מהשמים לא מכים פעמיים, הפטירו. לא תקום פעמיים צרה, הצהירו. לא שזה רפואה, אמתחת ירושה מלאת כסף, אבל יש כאן בחינה של הקדמת רפואה כלשהו למכה אנושה.

יצחק, החברותא, התאכל מבפנים. למה הקשתי אליו את שיחתי המטולפנת. וכי ניתן לדרוש ממי שהשמים נופלים על ראשו שיידע זאת מבעוד מועד. וכי מה, רצייתי שיקרא לי לפגישת טרום-טיסה-בהולה ויגולל באוזני את מסמכי תיקו הרפואי? או את רז ירושתו האגדית? אז מה אם השאיר את הודעת ההיעדרות אצל בני בן התשע שבגין כך צלפתי בו בשוט לשוני.

הצטער יצחק על הסגנון שבו הסתגן בשיחת הטלפון שלו עם יששכר ורשם לפניו - בימים המצטברים שבהם ישב בגפו וניסה ללמוד כהרגלו - כי עליו למצוא דרך פיוס ונתיב ריצוי.

*

כששב יששכר לכולל מהשבועיים של ההיעדרות, לא חל שינוי מפליג במאור פניו.

קצת כפוף וטיפ-טיפה חיוורון, אם כי בקושי מורגש. חדי עין הבחינו כי גם צעדיו של יששכר נעשו איטיים יותר, מששב. פוסע בזהירות יתרה בין השולחנות ומתמרן בין הסטנדרים. השיער, ברוך השם, נשאר על מכונו וחננו, אם כי המפרצים בצדי-הצדעים העמיקו קצת למי שהבחין בחון היטב וגם הזקן - עטה דלדול לא מורגש ובלתי מודגש בקצה השיבולים הכסופים. לא מורגש, אבל מי-

שראה-ושם-לב, ראה ושם לב. מדברים האנשים יומיים או שלושה. נבוכים שבוע או שעתיים, כל אחד ואופיו, והיא שבה - השגרה.

אחרי שנסוגה תחילה וכיבדה את סערת החדשות הרוחשת לחשיה מאחורי גבו הכפוף-מה של האיש שטס-ושב ולכשסיימה להסתתר מאחורי פרגוד הדרמה כדי הצורך, חזרה אט אט, מתיישבת על הלכבות ובתוכם.

גם יצחק, החברותא בעל הנקי המצפוני, החל לשכוח את אי-הנוחות שנלוותה להתנצלותו המידית עם בואו של יששכר ארצה, לצד אי-נעימות מחזרה שדקרתו בראותו שיששכר אינו מבין מה היה רע בשיחה הטלפונית ומדוע הוא מתנצל ועל מה, נו, בטח. איך ישים לב יששכר לאופיה הקנטרני של השיחה הטלפונית, בהיותו במצבו הוא. למי נשאר מקום בראש לזוטר כשהראש לפות בניתוח אימה והמוח תפוס בירושה חלומית.

העיקר שהכל מאחורינו והלימוד פורה ורבה.

הסביבה עטפה את יששכר בקרומי מסתורין. יודעי דבר ידעו לִדְבֹר כי הוא - כמה לא נעים - מתנהג כעכבר השוכב על דיגרי. ניסו נְסִיִּיִּים להתרימו לענינים חשובים, ראשונים במעלה וְבָרִי מטרות נאצלות, והוא העמיד פני תם. ככה אומרים. היתמם. לא הבין מה רוצים ממנו. לא שלף פנקס צ'קים. לא כל שכן שלא

שרבט חתימה מסולסלת בעט מוזהבת. לא העניק מעשרות והתפלא למה המתרימים - כלומה, המנסים להתרים - מאוכזבים גלויות ממתת ידו הסגופה. "מה? ח"י שקלים מאברך זה כבר לא מספיק היום?", שאל פעם בתרעומת אצילית ובתסכול מתכרכם, מצחו מתכווץ כמו אחרי כביסה בהרתחה.

הבינו בכולל, וקלי-הבנה הם הרי, שיששכר כומס בסודיות הרמטית את דבר הירושה. לא רצו, עדיני מידות שכמותם, ירבו עוד ועוד, להרגיזו ולהראותו שיודעים עליה. למה להכאיב ליהודי, וכי משום שנתנגד אברך זה להיות נגיד בישראל מותר להכאיבו בחרצובות לשון? לא ולא.

ועוד, הרי מדובר בנגיד עתידי שאין שוֹנֶה להתרחקו. נצרו אפוא נְסִיִּיִּים להתרמות את לשונם ולא ענו לו כאילו. נמנעו מהגד כי יודעים הם עליו הכל. הן אודות הירושה השמנמנה שנחה בחיק חשבונותיו; והן על המחלה שאורבת ומצפה לסגולות צדקה שיגרשוה הרחק מטווח זכות השיבה. לא אמרו כלום. רק התנצלו והעתירו ברכות על הח"י שקלים והוסיפו לנענע את ידו עוד דקה ארוכה אחרי שכלו הנענועים הרשמיים. 'אולי בכל זאת ייפול מבין האצבעות שלו משהו. איזה שטר ירוק או צ'ק שמן' לחשש פעם גבאי צדקה

לעמיתו כשיצאו מביתו של יששכר.

גם אשתו, אשת-חבר-כהלכתו, דבקה שפתותיה במעטה הדבק. נאטמו החריצים ואינה מדווחת. שואלות אותה חברותיה 'נו, מה שלומו?'. והיא בהיתממות. 'שלומו של מי?'. מעבירות הן נושא. לא רוצה לדבר הגברת ולא רוצה לשתף, אז לא. רק רצינו לעזור. לגלות התעניינות. ככה זה עם חולים. על איזה צד שאתה מניח אותם כואב להם. אם היינו מתעלמים היא היתה נעלבת עד מעמקי נשמתה. שאלנו - והיא מיתממת עד מרחבי נשימותיה. לא נִדְוֶן. שחלילה לא נגיע למקומה.

ויש ששואלות אותה 'איך הפרנסה בימים אלה'. אם לא על המחלה תדבר וירווח לה, אולי על הירושה תפטט ויברח לה. היגד או משפט. והיא, מתענגת כלפנות בוקר סגרירי. 'בימים אלה? הפרנסה? מה הפשט בימים אלה?'

נו, ברור שתשתוק. למה שיתנו בה עין. לא מספיק נפלה עליהם המחלה בגלל עין רעה. עוד ימשיכו להיות לשיחה בפי הבריות בפרסום הירושה. נשים דעתן קלות. קלות לפחד מעין הרע. ולנצור סודות. בפרט שזה רצון הבעל, מכובדנו יששכר, וזו האשה כשרה למהדרין. יש שכה וישנה שתיקה.

חומת ברלין.

פרק שני

תחילתה של ההתרחשות הרחשנית רחשה את

תרחישה,

בתחילתו של זמן קיץ, באייה.

חלפו חודשי הקיץ, ובאלול - הוציא יששכר לאור באושר משתפך ובעושר כלוא ספר תורני מעמיק ומְעִיֵּין של אב-סבו שהיה גנוז בכתובים ושרד איכשהו את הזעם באירופה ונח בקרן זוית עד שנמצא לו גואל.

יששכר, גואל נרגש, חילק עותקי חינוס לכל אברכי הכולל ואף הביא 'לחיים' וקנה במבצע תחילת-עונה פרי מנגו כתמתם לברכת שהחיינו בשם ומלכות.

כולם איחלו.

היו שגם ייחלו.

חלקם אמרו בידענות המתגבשת תוך כדי משפט: "זו סגולה ידועה לאריכות ימים, להוציא לאור חידושים גנוזים. מרבה תורה מרבה חיים. כנראה שהמצב הבריאותי לא ממש חזר לאיתנו כמו שיששכר מנסה לשדה. אחרת למה לו להתעסק בהוצאת ספר חדש. טוב. שיהיה בריא. בשורות טובות".

חלק אחר ידעו לומר: "נו, עם כזאת ירושה, בלי עֵינָרַע, אפשר להוציא ספר גם פעם בחודש. הרוצה שיתקיימו נכסיו יכתוב ספר תורה. היום אומרים שגם הוצאה לאור של ספר חידושי גאון-עבר הוא סגולה טובה. שיתקיימו נכסיו".

קומץ אמיץ מקרב האומרים
איחד יחד את תלמי המסקנות
המפוצלות. יצרו תזה ברורה
ומשנה סדורה בלתי סתורה אם
כי פתורה: יששכר הוציא את
הספר - הסבירו והצהירו - גם
בגלל העשירות שנפלה עליו ועל
מנת לשמרה וגם למען הבריאות
שנפלת ממנו שלא תנטוש אותו.

נורות אדומות והבהובי דאגות
הוצתו גם אצל יצחק שהבחין
מכוח קרבתו אל הטרם-חלל -
ושיער בהשערה מתבוססת ובלתי
מבוססת - כי כנראה תועלת
הניתוח היתה קצובת זמן והמחלה
חזרה לקנן בסביבת מוחו של
חברותו. היו לו הסימנים: עייפות
מפוקת פה ושם. התכנסות
מחשבתית לפרקים. דומה שגם
ההליכה נעשתה איטית יותר.

רואים ושותקים. אין מדברים
איתו. רק ביניהם חורכות
השמועות ולוחשות הלשונות.
בטח שחזרה, המחלה. לא ראית
את החיזורון? דומה שגם הזקן,
אפֶּס, דליל. השם ירחם. צעיר
הוא יששכר יחסית. יש ילדים
בבית.

עוברים החודשים. נוהגים בו
בעדינות, ביששכר זהירות, כלי-
שביה אם תרצו, ככה נוהגים
לבריא-זמני. אם תרצו, ככה
נוהגים לגבירים. מדברים עמו
בשפה רכה, ממהירים למלא את
רצונותיו גם בענינים פשוטי ערך.
והיה כי רצה לדחות את מסירת
החבורה שלו בשבוע - בסדר
גמור. ויהי כי ביקש שיעברו עם
טנדר-ההסעות-לכולל ברחוב
שמתחת לביתו למרות העיקוף
המיותר - עברו בשתיקה. לך
תדע איזה טיפול-מנע עבר הוא
אמש ותשו כוחותיו כנקוב מחסין,

חושבים בשקט ועמוק מתחת
לקיבה, מרימים ראש ומחייכים
אליו בעידוד סתמי; מצד אחד שלא
יקלט שיודעים, אבל מצד שני
שיתעודד.

החורף בקושי הגיע וכבר החל
להתארגן לעזיבה.

*

אחרי פורים או לפני פסח, הבין
יצחק שעליו לסוסע לבלגיה עם
משפחתו הקטנטנה ולעשות שם
סדר פסח כהלכתו. הוריו שעקרו
למדינה האירופאית שלוש שנים
קודם לכן בשל עניינים מעוננים
ונותרו שם מכוח אותה עננה,
הפצירו והכבירו ולא ברירה הותירו.
אל הנכדים געגעונו, השיחו.
הכרטיסים עלינו, הביטוח, ודעת
הצעירים הניחו.

"תגיד, יששכר, איך בדיוק מנפיקים
דרכון?", לחש יצחק ליששכר בסוף
הסדר. לפחות משהו אחד טוב
ייצא לו מפרשיית ברלין. אכן הכל
סוה. אפוף שתיקה. ברם, על דרכון
מותר לדבר לא כן?! הרי יששכר
הודיע לו בשעתו ("ובאמצעות מי?
באמצעות ילד בן תשע!", נזעק
העלבון העתיק) שהוא בברלין.

אמור מעתה שפרט זה הצליח
לצאת מן הכלל המסתורי וניתן
להיתלות עליו בשיח חברים.

"דרכון?", התעניין יששכר מורט
באין מתכוון קצוות זקן, מהרהר
עדיין בסברא המחודשת של
ה'שערי-ישראל' שבה עסקו זה עתה.
"ההורים שלי משלמים. כבר שלוש
שנים לא ראו אותנו. מתגעגעים
לנכדים", האריך יצחק תשובתו ולא
הבין משום מה חש מתנצל.

"מסתמא במשרד החוץ. נִיין?!
אולי בעירייה יוכלו לעזור בעדך.
מנין לי לדעת איך עושים דרכון?",

חיך במבוכה.

יצחק הרגיש כגולם מחוץ למעגל
ולא אהב את שהרגיש. צחוק
עשה ממנו יששכר. מסתמא. מה
זה מסתמא. וכי איך הגיע לברלין
לפני שנה? בשם נסתר של קפיצת
הדרך?! האם מִצָּאוּ לו לדרכוננו
במעיי הדג של יוסף מוקיר שבת?
מה הפשט איני יודע. עד כדי כך
צמחו וסבכו הפרנויות שלו שגם
עצם היותו בברלין נעשה סוד כמוס
אפילו שדיברתי איתו בטלפון מכאן
לשם. כמה אפשר להגזים. ריבוננו
של עולם.

החליט להיות ישיר
וגלוי. יש

גבוללהסתר

שבתוך ההסתרה. "לא הבנתי,
יששכר, אתה רוצה להגיד לי שהרב
פירר סידר לך טיסה בלי דרכון?
מה, יש כזה דבר?"

"פירר?", תמה יששכר.

"פירר או בני פישר או צ'ולק. איני
יודע מי טיפל לך בתיק הרפואי,
יששכר. הכלל, אתה רוצה לומר
לי שיצאת מהארץ בלי דרכון?! זה
פשוט לא נראה לי."

"לאיפה יצאתי ומה עניין פירר או
צ'ולק אלי. לא הבנתי, יצחק."

אנחה ארוכה רכבה על סילון
האוויר שננשף מבין שפתיו
המתעקלות של יצחק; עד מתי
תימשך ההצגה, הרהר. "כשהיית
עשרה ימים בברלין. לפני שנה,
באייה, אתה זוכר? בגלל הניתוח
ולכבוד הירושה. אז אם יורשה

לי, חברי היקר, לדעת איפה עשית
את הדרכון לפני שטסת לגרמניה.
כל כך מסובך לזכור? כל כך קשה
לך לעזור לחבר? אפשר לחשוב
שביקשתי תרומה חלילה וחס או
מעשר מן המעשר חס ושלוש."

עיניו של יששכר מסמרו את עצמן
לתוך פרצופו של יצחק כשני קרני
לייזר. עור פניו נמתח כגולל צהבהב.
רואים שהוא חולה, חשב יצחק
במהירות ומצפוננו, ההוא שמדדה
תמיד אחרי לשונו, התעורר בצרחה
פנימית חדה ונזף בו: 'רשע. למה
היית צריך לחשוף את כל הקלפים
באכזריות כזאת? הוא מסתיר זאת
באלף הסתרות. מה לך שופך דמו?'
יששכר היה הראשון לבקוע את
בועת השקט. "אני

לא מבין, יצחק,

מילה אחת ממה שאמרתי. בבקשה
תסביר לי. אני באמת לא מבין",
התחנן, עפעוף מהיר בין ריסיו. עדין
ועניו, רך נפש, כתמיה. 'לא שינתה
אותו המחלה, גם לא הירושה',
הסתבך יצחק בסבך ההרורים.

"אתה באמת לא מבין?"

"לא מבין באמת. אם תסביר לי,
אשתדל להבין. אני מבטיח."

סיפר לו יצחק - לאחר שהבטיח
יששכר בהבטחות שרירות וקיימות
שלא יכעס עליו ולא יקפיד - את
העובדה המרה והמצערת שכולם
כאן בכולל יודעים בלאו הכי את
מה שניסו הוא ואשתו להסתיר
במאמצים רבים וכי האנרגיה שהם
השקיעו בעבודת ההסתרות היתה
בזבוז אנרגיית שווא ומיותרת,

סוחטת כוחות לריק ומשחיתה
מאמצים ריקם.

החיורון ביסס אחיזתו על פני
יששכר. טנדר-ההסעות-של-הכולל
נטש זה מכבר את הרחוב והם
נותרו לבדם בהיכל הכולל. יצחק
סיים להטיח את האמת על השולחן
אשר לפניו, הלהט שבדבריו גם
דעך. ממתין.

"לא הייתי בברלין באייר שעבר,
יצחק."

"היית."

"להישבע לך בנקיטת חפץ?! יצחק,
מימי לא עזבתי את ארץ-ישראל.
באייר לקחתי עשרה ימי חופשה
אבל לא עזבתי את הארץ. הייתי
ברמת הגולן. במושב

נוב. בחדר-אירוח.
הסתגרתי עם כתב היד
שירשתי כירושה רוחנית מאב-
סבי ה"ד ועם ספרי עזר תורניים
בסיסיים כדי לההדירו
מחדש. בנך, שמוליק,
התבלבל בין נוב הגולני לבין ברלין
הגרמנית, מנין לי לדעת איך וכיצד.
רגע, רגע, רגע. אתה רוצה לומר לי
יצחק שמכל זה, מהודעה מסולפת
שהעביר לך ילד בן תשע בנייתם
כולכם כזאת תיאוריה מאחריו הגב
שלי?", השתומם והזדעזע.

"והירושה? הראש-כולל אמר
במפורש בשיחת טלפון. זלמן
שמע."

ביקש לחיך ולא עלתה על פיו.
"ירושה? כן. כן. הראש-כולל דחף
אותי לזה. שיהיה בריא. הוא אמר
לי כל הזמן 'יש לך ירושה רוחנית
של העלטער-זיידע שלך, יששכר,
ועולם התורה מחכה לעושר הזה'.
ירושה. מורשה קהילת יעקב.
הוא אילץ אותי ליטול פסק זמן
מהלימודים הרגילים ולהשלים את

המלאכה. אשריו ואשרי חלקו."

"אתה בריא? יששכר. ולא ירשת
כלום? יששכר. מה? הכל היה
שמועות? אני לא מאמין! כולם
דיברו. יששכר אתה מסתיר ממני
משהו?", קרעה פליאתו של יצחק
את גרונו ובקעה החוצה, ומוחו
חשב 'אל תגיד לי שכל הכולל
מסתכל עליך שנה שלמה כעל
חולה-בריא-יורש-עשיר-קמצן-
חולה ולא היו קברים מעולם'.

יששכר לא ענה לגופן של שאלות.
הליט פניו בכפות ידו הצנומות.
שברי מילים חמקו בחרכים שבין
אצבע לאצבע. "וְאַמְרָתָם וְזָבַח
פֶּסַח. יצחק. הפכתם אותי לזבח.
לקרבן. על ידי כוח האמירה.
ואמרתי. בכוח הפה-סח. כוח
האמירה, עצמת הסיקה, הרסניות
הפה. כמעט שנה הנני זבח זבוח
מבלי דעת. דמי ואימוני מוקרבים.
בשרי צלוי לריח ניחוח על השפוח.
ראשי על כרעי וקרבי. כל כולי
זבח-אמירותיכם. זו גזירה משמים
ובטוחני שהיא מכַּפֶּרֶת עוונות."

"אני מתנצל, יששכר", כחכם
יצחק, פותח בכוח את־לסתותיו
הנעולות מבושה.

"תשתדל לתקן את ענין השמועות
לפני שאתה נוסע לבלגיה, עד כמה
שאפשר. תשרפו את החמץ הזה
ותבערו אותו", ביקש והתרומם
בעצב מכיסאו, "ואם אדע איפה
עושים דרכון אעדכן אותך", הוסיף
כשהתרחק. צעדיו איטיים, גבו
כפוף קמעא והילוכו איטי ושפוף
קלות. הפעם באמת.

(מתוך הספר 'אל תרקוד היום',
מסדרת 'מעבדי העשתונות')

שוטה הכפר

קובי לוי

ציורי וקסום הוא הכפר גליקרוג השוכן למרגלות רכס הרי הצ'וז שבליטא. רעפיו אדומים, מדרכותיו אבני נחל, ועצי צאלון ואיזדרכת יוצרים שדרות חניניות ירקרקות המשתלבות עם פרחים סגלגלים-צהובים, ורוקמים נוף פסטורלי המשרה שלווה נפש. החורף שם מושלג, הקיץ נעים, אבל האביב, הו האביב שבגליקרוג גן עדן ממש.

וכמו בכל כפר מצוי שמכבד את עצמו, גם לגליקרוג היה שוטה כפר במשרה מלאה. שוטה הכפר לייבל"ה פריד – שכן אחר כבוד – בבקתה קטנה ועלובה בלב הכפר, סמוך לשדרת הבמבוק. עירי היה אותו לייבל"ה תמהוני, שהילך בין שבילי הכפר שעות רבות מדי יום, חבוש כובע קש מחורה, וגלימה קטיפתית שחורה ומיושנת עיטרה את גופו הצנום. בידו הימנית כמו משה רבנו, החזיק לייבל"ה לא פחות ולא יותר, מטף מגולף שאורכו 1.72 ס"מ.

הוא לא דיבר הרבה, אבל כשהוא דיבר, הוא לא בחל במילים ושטף החוצה כל מה שבליבו. לא חלילה קללות ונאצות, ההיפך. לשונו היתה נקיה בדרך כלל, אבל התקיפות הישרות והאמירות הנוקבות שלו, היו מסוגלות לפורר גם את סכר הנהר קילון שחלף בסמוך. סכר שהתנשא – אגב – לגובה 8 מטרים בעובי 2 מטר ותרם תרומה מכרעת להיקוותו של אגן מים ענק שופע דגים בריאי גוף.

כמה מזקני הכפר זוכרים את לייבל"ה נורמלי. ישנה שמועה שלא קיבלה סימוכין, שלייבל"ה היה נשוי, ואפילו נולד לו תינוק, אבל בנסיבות טרגיות הוא איבד

אותם בשיטפון גדול שפקד את הכפר. מאז טוענת השמועה, הוא לא בדיוק יציב בלשון המעטה. כן, הוא מעורה בחיי הכפר, לפני ולפנים. מי הרויח, מי הפסיד, מי יבוא ומי ינדוד, מי קנה ומי מכר, מי שיקר ומי נשבע. באוזניו היו חיישנים שקלטו כל שיג וכל שיח וכל הבהוב מצוקה או כבוד, ואלו הגיעו למאגרי המידע העלומים שלו. וכשהיה צריך לצעוק, הוא צעק, ועוד מעט נעביר אתכם למוקדי התוכחה שלו, אבל זה יקח בוודאי עוד כמה מאות מילים.

הילד השנון והמבריק אלימלך גלנץ בן ה-10 היה מאוהב בלייבל"ה השוטה עד שורשי שערותיו. שכלו הישר אמר לו, שלייבל"ה הוא גאון, ולא סתם גאון, אלא ספר מוסר חי, שרק אם תקרב אוזןך לשפתיו תזכה להכניס אור גדול לבכי יצריך המתקוטטים ביניהם, ותוכל לעזור ליצר הטוב לגבור על יריבו הוותיק. מזה שנתיים ימים שהשניים צמודים יחדיו ומשוטטים להם במרחבי הכפר ומשוחחים שיחות נפש לא מחייבות. לייבל"ה בדרך כלל דיבר, ואלימלך הקשיב. לילדון הזה היתה מסננת רוחנית מיוחדת להבדיל בין רכילות, לבין חוכמת-חיים, בין אבק לשון הרע, לבין תוכחות מוסר, בבחינת רבי מאיר בעל הנס "תוכו אכל קליפתו זרק".

יתירה על כן, מתוך שהכיר בטהרת נפשו של שוטה הכפר, ואת ליבו הזועק על עוולות ועבירות, ידע אלימלך הקטן להיכן למי ומתי להוביל את לייבל"ה, כדי שהלה ישמיע מונוולוג עסיסי וחד משמעי לחלל האוויר, שיגיע לאוזן הנכונה ושיכניס סדר במהומה, יפוגג ערליות לבבות רעים ונשמות עיקשות. בלי לשאול איך ולמה, אבל זעקותיו הנוקבות של לייבל"ה, בהכוונתו המדוקדקת של אלימלך, הצליחו להביא שלום בין איש לאשתו, לקרב לבבות רחוקים, ולהשכיך אחווה בין שכנים ניצים. עם עובדות – כמובן – לא מתווכחים.

רוצים דוגמא? בבקשה.

אלימלך שמע מכמה רכלני הכפר שמוטל גרינבלט מוכר הדגים, איננו מקפיד על משקלות מדויקים. בדיוק בשעה שנכנס לחנות הדגים הסנדלר הצדיק איצ'ל"ה קווארץ וביקש שני דגים לשבת, סימן אלימלך ללייבל"ה והלה פצח במזמור מחריש אוזניים "איפת צדק,

הין צדק, משקל צדק יהיו לך...".

איצ'ל"ה הקליינט פער פיו בתדהמה, ומוטל הסוחר הבין שמסמנים לו משמים להפסיק לגזול... מיותר לציין שגרינבלט הוסיף דג נוסף לסל של קווארץ, והודיע לו שזו "מתנה מכל הלב".

כך למשל, כשנודע לאלימלך הילדון שהעגלון הירשל"ה צויג מתעלם ממצוקתו של שואב המים התשוש יוסל בלון, ומשלם לו רק לאחר הפצרות מרובות, הוא נרעש ונרגש. בהזדמנות המתאימה הוא דאג שפרויקה השוטה יתלווה לשואב המים לבית העגלון ושם מול הדלת, נפנף לייבל"ה את מטתו האדיר וזמזם "ביומו תתן שכרו, הוי הוי הוי תתן שכרו".

וזה פעל. הירשל"ה צויג פשפש בכיסו, שלף רובל שלם ונתנו ליוסל.

עד כאן.

געצל גורדון, חנווני הכפר, היה אדם עשיר מאד. מלבד עסקי המזון הוא גם שלח ידו במסחר תכשיטים, יבוא בדים ועוד כהנה וכהנה עסקאות שונות ומשונות, שניפחו את אוצרותיו ברבבות רובלים, ומי סופר.

מנהל חשבונותיו ועוזרו עד לפני מספר שנים, היה ז'למלה בליכט זכרוננו לברכה. בליכט זה, היה יהודי חביב נעים הליכות המטופל ב-7 תינוקות של בית רבן, עם עול כבד של חובות. געצל יש לומר – נתן לו משכורת חודשית נאה, אך לא נאה מדי, וזו מעולם לא הספיקה לכלכל בכבוד את משפחתו העניפה של בליכט, כך שחובותיו לגמ"חים ולכמה מלווי בריבית שאינם בני ברית, היו מדירים שינה מעיניו. בליכט גר בעיירה השכנה גלינציה, מהלך נסיעה של 45 דקות בכרכרה.

לייבל"ה שוטה הכפר, אהב את בליכט ז"ל ושנא את געצל. האמת ניתנת להיאמר, שלא היתה שום סיבה ברורה ונהירה – למראית עין – מדוע הוא לא סובל את געצל. מעולם, אבל מעולם געצל לא פגע בו, ההיפך. מפעם לפעם היה

13

12

זוכה לייבל"ה למתת הגון מידו של החנווני האמיד, ולטפיחה של חביבות על השכם. אבל המחוות הללו לא פעלו שום פעולה על ליבו של שוטה הכפר, שכנראה ידע דברים שאף אחד לא ידע, דברים בנבכי הנפש.

כאמור, שלוש שנים חלפו מאז פטירתו ללא עת של ז'למלה בליכט, שהותיר אלמנה ו-7 יתומים בנים ללא משען ומשענת. רופא העיירה שהזעק בשעת בוקר למיטתו של בליכט עיסה את ליבו במשך שעה ארוכה, וניסה להנשימו אך לשווא. ליבו של בליכט בגד בו, ומלאך המוות מה לי הכא, מה לי התם, נטל את נשמתו לגנזי מרומים.

זעקותיהם של האלמנה והיתומים הרעידו רקיעים, והעיירה גלינציה היתה כמרקחה. רב העיירה אבריימי מורבליץ ערך מגבית זריזה כדי לייצב את האוניה הקורסת, אבל השיגרה המרה הותירה את האלמנה ובניה עניים מרודים, משוועים לפת לחם.

ואיפה געצל בכל הטרדיה הזו? עסקיו של געצל אילצוהו לנוע בדרכים הרחק הרחק לאירופה, לקנות, למכור, לייבא, לייצא, ורק אחרי ארבעה חודשים מפטירתו של בליכט הוא חזר לכפר ושמע על מותו ללא עת של מנהל חשבונותיו.

מענין, הוא לא הזיל דמעה, ולא ספק כפיו בצעה. געצל אפילו לא הטריח עצמו לבית האלמנה, וכן, הוא אפילו לא שלח תרומה קטנה למשפחה השבורה שבעיירה הסמוכה.

למה?

האמת היא, שאף אחד לא העסיק את עצמו בשאלה הזו. געצל ובליכט היו אומנם ידידים, אבל לא בלב ובנפש. געצל היה הבוס ובליכט היה הפועל. זה הכל. אף אחד לא טען נחרצות שגעצל חייב משהו לבליכטים. בסופו של דבר גם אם מישוהו ניסה להכניס מילה של ביקורת, מיד היסו אותו שגעצל מחוייב לעניי עירו ולא לעניי עיר אחרת, ובליכט להזכירם, גר בעיירה סמוכה. כן, חשוב שתדע, געצל לא היה קמצן. מבצעו הקמחא ד'פסחא שלו היו לשם דבר בכל הסביבה. כל דלפוני הכפר גליקרוג וידידיהם וידידי ידידיהם, היו מגיעים לחצר ביתו של החנווני כמה ימים לפני פסח ויוצאים משם

מבט

מלמעלה

צילומי רחפן רמה ד'

מכירים את רמה ד'?

זהו לפחות 8 מהתמונות הבאות, כתבו שם
פרויקט/מיקום מדויק ושליחו לכתובת
daletplus1@gmail.com

בין השולחים פתרונות תעריך הגרלה על
שובר קניה בסך 150 ש"ח
מתנת 'המרכז לבית ברמה'

המרכז
לבית ברמה
כל מה שצויינים לבית ביהודי

החרוסת / אסתר קווין

"קודם התפוחים. הנה הסכין שלי, ואת קחי את זה." 'זה' היה הקלפן שהסבתא הפליאה להסתדר בלעדיו. "ואני חושבת, פייגי, שהשנה תכתבי לך בדיוק בדיוק איך עושים את החרוסת. נכון שכבר שנתיים את עוזרת לי, אבל כדאי שזה יהיה לך כתוב כי אני לא אהיה פה תמיד כדי להזכיר."

"אויש, סבתא, לא..."

"אז הנה הדף, והעט, ותכתבי מה שאנחנו עושות, בסדר?"

פייגי נטלה כמו תלמידה טובה את החפצים שהוגשו לה, וכתבה בראש הדף: "חרוסת" ובשורה הבאה: מקלפים את התפוחים.

"יופי." וכבר עלה סכינה של סבתא וירד, ובזמן שפייגי קילפה שני תפוחים סיימה סבתא לקלף ארבעה וגילענה אותם. היא חתכה אותם לריבועים קטנים.

"לשים בסיר את הסוכר?"

"כן, בערך כוס. וגם שתים - שלוש כפות שמן. תזהרי מתי שאת מדליקה את האש ותערבבי טוב טוב שזה לא ישרף."

ברגע שהקרמל התחיל להכהות שפכה סבתא את התפוחים לתוכו ונטלה מנכדתה את מרית העץ. "עכשיו תבדקי את התמרים כי אני בלי המשקפיים. וגם תחתכי אותם. אבל מהר, פייגלה, כי ברגע שאני שמה פה את המים צריך להכניס גם אותם."

הכנת החרוסת של סבתא היתה יותר מסובכת מכל מתכון אחר של חרוסת שראתה פייגי אי פעם, אבל עשה רושם שהטעם המיוחד הצדיק את הכל. בכל שנה היתה סבתא מכינה את החרוסת המפורסמת שלה ומחלקת אותה לכל בני המשפחה, המצומצמת והמורחבת. "שיפי, הכלה של אברום, התקשרה אתמול." אמרה סבתא בעשה שהתפוחים והתמרים המקורמלים בעבעו יחד על אש נמוכה נמוכה, "היא טעמה את החרוסת שלי בשנה שעברה אצל יצחק וחוי, ורצתה את המתכון. אמרתי לה, 'סבתא הבזיקה חיוך אל פייגי, 'שאת המתכון הזה יודעת רק הנכדה הגדולה שלי. אחרי המאה ועשרים שלי כל מי שירצה יוכל לשאול אותך'."

"סבתא, די, זה..."

"זה דבר שיקרה בסוף לכולם. ואת כותבת הכל, פייגי?"

"בטח. רק את הכמויות אני לא כל כך יודעת." הכמויות לא היו תמיד דבר מוגדר אצל סבתא.

"בטח, אני שמה בערך. אבל כאן, בשקית הזו, יש את המתכונים של פסח. צריך להיות פה הדף שכתבתי לפני שנים. תחפשי, פייגלה, יכול להיות שכתבתי שם גם כמה לשים מכל דבר."

פייגי שלפה את הדף בן הארבעים והציצה בו. הוא היה מהוה, מטושטש ובחלק מהשורות קשה היה לזהות את האותיות. בספקנות הסתכלה רגע, ואז הניחה אותו בצד.

"עכשיו צריך לדפוק את האגוזים." סבתא קילפה שלוש בננות גדולות ובשלות.

"ומתי לכבות את האש?"

"כשנגמור לערבב את האגוזים והקינמון והבננות. הטלפון מצלצל, פייגי?"

זו היתה אמה. "מה נשמע?" היא שאלה ואפשר היה לשמוע ברקע את המים והכלים המשקשקים.

"ברך השם, מצוין. את מסתדרת, אמא?"

"כן, איכשהו. מה שלום סבתא?"

"מצוין."

"היא מרגישה טוב?"

"ברוך השם, הגעתי בזמן מצוין."

"אני חושבת שבשבילה להכין את החרוסת זה תמיד מצוין." אמא חייכה, "אניטה עוד שם?"

"לא, הבנתי שהיא הלכה ממש לפני שהגעתי."

"יופי, אני שמחה. להתראות, חמודה, וד"ש לסבתא. אני לא רוצה להפריע לה כשהיא באמצע."

פייגי חזרה למטבח.

"נו, הבת שלי שאלה מה שלומי?" המזלג של סבתא ריסק בקפדנות כל גוש בננות שחשב להתחמק ממנו.

"כן, והיא מוסרת לך דרישת שלום."

"טוב מאד. את כותבת, פייגי? הדף עוזר לך?"

"הוא לא כל כך ברור." אמרה הנכדה ולקחה אותו לידיה, "אבל אני מסתכלת איך את מכינה, זה בסדר, סבתא."

כמעט הכל כבר היה מוכן, עד שהגיעו לשורה האחרונה. "את הזנגוויל לא מבשלים, זה לוקח לו את כל הטעם." סבתא הוציאה את השקית מהארון, "מה כתוב

שם בדף, פייגי?"

"חצי..."

"כן, בטח. חצי כוס."

"חצי כוס? את בטוחה, סבתא? זה ייצא נורא חריף!"

"לא, זה יהיה בסדר."

"אולי כתוב כאן חצי כף, סבתא..."

"פייגי, אם בן אדם מתחיל לדבר על המאה עשרים שלו זה עדיין לא אומר שהוא זקן." סבתא הרימה עיניים אפורות מהסיר, "אני זוכרת טוב מאד איך עושים. תביאי לי כוס, בבקשה."

היתה זו השנה השלישית שפייגי הכינה עם סבתא את החרוסת. תלמידה טובה במיוחד היא לא היתה, אבל לא היה צריך זיכרון מוצלח מאד כדי לזכור שמעולם לא שמה סבתא בחרוסת כל כך הרבה זנגוויל. חצי כוס! בעיניים קרועות לרווחה הביטה פייגי באבקה הבהירה שנשפכה בנדיבות אל הסיר העומד על הכיריים הכבויות.

"עכשיו הכל מוכן." חייכה סבתא, "וסליחה אם צעקתי עליך. אני פשוט לא אוהבת שילדה בת שמונה עשרה חושבת שסבתא שכבר שכחה מתי היא היתה בת שמונים - אומרת לה מה..."

"זה בסדר, סבתא. לא צעקת בכלל."

"אני אלך עכשיו לנוח קצת, כמו תמיד, בינתיים הסיר צריך להיות סגור. כשאני אקום נחלק הכל לקעריות אחד פעמיות שבארון. בינתיים את יכולה, אם יש לך חשק, לשטוף את הכלים. לא קשה לך?"

"לא קשה לי." חייכה פייגי, "בשביל זה אני פה, סבתא." ובשביל עוד כמה דברים.

ברגע שסבתא נעלמה בפתח חדר השינה פתחה פייגי את הסיר. בשקט בשקט דלתה משם חרוסת מלוא הכף וטעמה. כמו ששערה, הטעם היה נורא. חריף. מה. ומבחייל. הזנגוויל השתלט וגבר על טעמם הטוב של התפוחים, התמרים וכל השאר.

פייגי ידעה שהזמן קצר מאד. היא אספה את הקליפות

אל הפח, קשרה הכל והודיעה לחלל הבית: "אני יורדת לרוקן את האשפה,

סבתא! ובדילוגים שמתאימים יותר לאחותה בת השמונה מיהרה במדרגות, זרקה את השקית אל הפח הגדול שבימים אלה עמד לשמחתה בכניסה לבנין ולא בחדר האחורי, ורצה אל חנות הירקות הסמוכה. תמרים ואגוזים יש הרבה בבית של סבתא. גם בננות. אבל תפוחים סבתא לא כל כך קונה.

במהירות גרפה אל השקית שבעה תפוחים גדולים, שילמה ורצה חזרה. בדילוגים מקצרי נשימה עלתה במדרגות, נכנסה אל הבית וחששה שתשמע את ה: "למה זה לקח לך כל כך הרבה זמן, פייגי", אבל היה שקט. היא הציצה לחדר של סבתא ושמחה לגלות שסבתא ישנה.

עכשיו צריך להזדרז. היא קילפה, חתכה, קירמלה פחות זמן מהדרוש, ריסקה אגוזים לחתיכות גדולות מדי כי חששה לדפוק חזק, ערבבה הכל בסיר השני ובסוף הוסיפה חצי כף זנגוויל.

קול שיעול מהחדר השני היה בשבילה כמו צפירה ראשונה של לפני שבת. היא מיהרה לרוקן את תוכן הסיר הראשון אל פח האשפה המרופד בשקית חדשה, שטפה אותו ושפכה אליו את החרוסת החדשה. ואז הדיחה את הסיר השני בו השתמשה עכשיו, ניגבה אותו והחזירה למקום.

קול נעלי הבית של סבתא היה הצפירה השניה.

"ישנתי כמעט שעתיים!..." אמרה סבתא בפליאה ובדקה את הסיר, "זה עדיין כל כך חם! אני אתפלל מנחה ואחר כך נחלק את זה לקעריות. מה זה כל הקליפות של התפוחים והאגוזים על השיש? שכחת לשים אותן בפח לפני שירדת לרוקן אותו?"

"אני... ארד עכשיו."

לאחר שסיימו לחלק את החרוסת הטעימה לקעריות המיועדות לכל בני המשפחה, אמרה סבתא – "ואולי

תעתיקי גם בשבילי את המתכון, את יודעת, שיהיה לי לשנים הבאות. ואל תשכחי לכתוב חצי כוס זנגוויל, בסדר, נכדה גדולה?"

*

גם בשנה הבאה הגיעה פייגי, והפעם היא עברה בדרך אצל הירקן והביאה איתה שקית מלאה תפוחים, שיהיה.

"חצי כוס", אמרה סבתא בסוף וחיכה, "את רואה, פייגי? אני זוכרת, ואפילו שאמרתי לך לכתוב את המתכון – אני כאן."

"ברוך השם, עד מאה ועשרים, סבתא."

"בטח", אמרה הסבתא, "רק שלושים ושלוש שנה את מפרגנת לי, נכדה?"

"חס וחלילה, סבתא."

גם הפעם קילפה סבתא את התפוחים בסכין הישן שלה, אבל הפעם הן הספיקו לקלף שווה בשווה – שלוש שלוש. שוב מעכה סבתא את הבננות מעוך היטב, וגם הפעם שפכה בדייקנות אל הסיר חצי כוס זנגוויל.

גם הפעם הלכה סבתא לנוח ונרדמה, כמו תמיד, וגם הפעם מיהרה פייגי וקילפה וחתכה ובדקה וקירמלה ורוקנה ושפכה.

וכשסבתא קמה הכל היה מוכן.

גם בשנה הבאה באה פייגי, וסבתא ברכה אותה שבשנה הבאה כבר תהיה עסוקה עם בית משלה ולא יהיה לה זמן לבוא. "אני תמיד אבוא בעזרת השם ובלי נדח" פייגי חייכה והניחה את שקית התפוחים בכניסה לבית. הן קילפו את התפוחים כשהפעם הסכין הספיק שתיים בעוד המקלף מספיק ארבעה. שוב שפכה סבתא חצי כוס זנגוויל והלכה לנוח, ושוב הכינה פייגי חרוסת אחרת ובשקט רוקנה את החרוסת של סבתא לפח.

בשנה הבאה כבר היתה פייגי נשואה, ובכל זאת היא באה. הפעם היא עשתה את הרוב וסבתא רק ישבה והשגיחה, ובמיוחד וידאה כיצד שמה פייגי חצי כוס זנגוויל, אף גרגר לא פחות.

ובשנה שאחריה היה לפייגי תינוק קטן בן חודש.

"את תוכלי לבוא, שרי?" ביקשה סבתא גולדברג בטלפון מבת דודתה הצעירה של פייגי, "לפייגי בטח קשה להגיע, אני לא רוצה להטריח

אותה."

בדיוק באותם רגעים אמרה פייגי לחלל ביתה הקטן: "אני חייבת ללכת לסבתא, אני חייבת להיות שם ולעזור עם החרוסת." והביטה על ערמת החולצות שהמתינו לגיהוץ, על פינת החמץ ההפוכה ועל בגדי התינוק שהתנוססו על הספה כמו גבעה קטנה.

שרי עבדה בדיוק לפי הוראותיה של סבתא גולדברג שישבה ודיברה בקול עייף. "חצי כוס זנגוויל, שרי." אמרה סבתא בסוף והביטה כיצד נכדתה בת החמש עשרה מערבת את תוכן הסיר. "ועכשיו לסגור ולתת לזה להתקרר. אני הולכת לנוח קצת."

שעה וחצי עברו, וסבתא קמה אל המטבח הנקי והמסודר. "יופי, נכדה חרוצה שלי!" אמרה בעליזות, "ועכשיו אנחנו טועמות תמיד, פייגי ואני, לפני שמחלקים לקעריות לכל המשפחה."

רגע אחד או שנים אחר כך בהו שתיהן זו בזו. "זה... זה נורא, סבתא." שרי כמעט בכתה, "מה... מה לא עשיתי טוב? עם פייגי זה תמיד יוצא לך כל כך מוצלח!"

"את לא אשמה." אמרה סבתא והביטה בכף הריקה שלה, מוטרדת. "אני... אני לא מבינה כל כך מה קרה פה, אולי התבלבלתי במתכון. תקריאי לי שוב מה כתוב בדף הזה, אבל לאט."

ובדיוק ששרי הגיעה לשורה האחרונה וקראה: 'חצי כוס זנגוויל' נפתחה הדלת. ראשית שמעו שתיהן את ה'שלום' של פייגי, ואחר כך את יללותיו הקטנות של אברמי בן החודש.

"שלום, סבתא!" קראה פייגי והכניסה שקית תפוחים אל המטבח. "אה... שרי, מה שלומך? באת סתם לבקר את סבתא?" ואז היא ראתה את הסיר המלא המונח על הכיריים ואת הכפות הריקות שבידי שתיהן. "אני מצטערת, סבתא." היא אמרה בכנות, "עד שגמרתי עם כל הכביסות..."

"אני הולכת לנוח עוד פעם." סבתא קמה באיטיות. מאד באיטיות. "תעשי כאן מה שאת רוצה, פייגי, ואל תצטערי, שרי. שום דבר לא קרה באשמתך." ובלייל הסדר היתה החרוסת מתוקה, כבכל שנה.

*

בשנה הבאה היתה לפייגי בת שנקראה על שמם של סבתא גולדברג עליה השלום. היא עמדה במטבח

בביתה והכינה את החרוסת כמו תמיד. התפקיד הזה עבר אליה בירושה, יחד עם קערת ליל הסדר של סבתא.

בעיניים רטובות הביטה פייגי בקערת הכסף היפה שעמדה על השיש. לפני שלושה חודשים, בסוף ה'שבעה' של סבתא פתחו את הצוואה. לצוואה היה מצורף פתק, ודוד מוישה, הבן הבכור, קרא אותו בדממה ואז אמר בקול מתפלל:

"יש פה סעיף מיוחד שמדבר על הקערה של אמא זכרונה לברכה. היא רוצה שזה יהיה לפייגי."

וכך כתבה סבתא:

"אליך פייגי, נכדה יקרה, שלקחה על עצמה אחריות מיוחדת כל שנה בשנה. אולי זו קערה שמתאימה לבכורים במשפחה, אבל התנהגותך היפה גרמה לי לבכר דווקא אותך.

אוהבת תמיד, סבתא."

כאן הבן שואל

רות רפפורט

מוישי התקשר, והודיע שהשנה לא יבוא לליל הסדר. לייבל חיך לעצמו. הוא לא הופתע, ואפילו ציפה שזה מה שיחיה, ובכל אופן מילא משהו עגמומי את לבו. חזקי כל כך מחכה לו.

מוזה הוא לא העלה בדעתו, שחזקי יתמיד באהבתו את אחיו התאום.

אחרי כל מה שקרה, נכון יותר, שלא קרה, הוא לא היה מתפלל אם הקשרים בין השניים היו מתנתקים לחלוטין, אבל לא כך קרה. מוישי, מצדו, משתדל מאוד להקדיש זמן לאחיו. הוא עסוק, בלי עין הרע. יש את כולל הבוקר בו הוא לומד, אחר כך הוא עוסק בכתיבת ספרי תורה, תפילין ומזוזות, ובאמצע הוא קופץ הביתה, לעזור לרבקי. עם שני הפצפונים שלה, עבודתה כגננת בבוקר וכמאירת ספרים בערב – היא די זקוקה לעזרה. חזקי מביט בו כנכלם, בשעה שמבקש הוא דבר מה, ומוישי אומר, "יהיה

לו. וקשה להורים שלי. וגם לי".

רבקי מחרישה. היא אינה אטומה עד כדי לסרב לבקשות תאומי של בעלה, אבל לפעמים הוא שוכח, חזקי, שאחיו נישא, ויש לו דאגות משלו. הם עובדים מסביב לשעון כדי להחזיר את המשכנתא שלקחו על הדירה, ואין להם זמן לנשום. מן הראוי היה, שחזקי היה מבין את זה. בחור פיקח, חזקי, ותמיד היה כזה.

רבקי הייתה די נבונה כדי לקלוט את מהלך העניינים בבית משפחת חמותה. יש את בת, האחות הגדולה שלא כל כך מילאה את תפקיד הבכורה, ועל כן תפסה אותו ריני, הבאה אחריה. אחר כך יש את חזקי, בכור התאומים, המוכשר, המוצלח, המוכתר בכל מידה טובה, ואחר כך את בעלה החיוור יותר. אחריו בא צבי, פיקח, שנון ובעל חוש הומור, שניתן לסמוך עליו בכל המצבים, ואחריו באה מינדי, שדמתה למוישי, בעלה. אחרי מינדי הגיע תורה של לייקי, שגם היא דמתה למינדי ולמוישי, ובסוף הגיע תורו של שמוליק, בן הזקונים.

מרבית בני המשפחה דמו למוישי. רק צבי וריני דמו לחזקי. החלוקה הזו, של דומה למוישי-דומה לחזקי לא התחלקה אך ורק במוחה של רבקי, הכלה הצעירה.

ודווקא חזקי, שהכל בטוחים היו שיתארס ברגע בו יתחילו הוריו לשמוע הצעות שידוכים עבורו, לא התארס.

שנה חלפה ועוד אחת, והוריו של חזקי החלו לדאוג, כך היא יודעת. רבקי גם יודעת, שחמיה וחמותה התחילו לשמוע עבור חזקי שידוכים בגיל שמונה עשרה וחצי, כדי לא לתקוע את השרשרת הארוכה, ובייחוד לא לתקוע את מוישי הממוצע. אבל האמת המרה טפחה על פניהם: הנה, דווקא עם חזקי פני הדברים אינם חלקים.

בגיל עשרים ואחת וחצי, כשמאחורי הוריו שלוש שנים של חיפוש שידוכים, פנה חזקי אל הוריו וביקש שמוישי ידלג עליו. תחילה סרבו הוריו לשמוע, אבל משגדל הלחץ, נענו לו.

ומוישי, יושב בשמים ישחק, התארס תוך שבועיים.

אי אפשר לדעת מה יעלה בגורלו של כל אחד, היה לייבל חושב לעצמו, ואי אפשר לדעת מה צופנים בחובם החיים. מוישי התארס וגם נישא, ילדיו נולדו בזה אחר זה, וחזקי ברווקותו עומד. צבי סרב לכל הצעה שהציעו הוריו, וטען בעקשנות, "חזקי יתארס לפני, אני לא מודאג מן השידוך שלי. הוא נקבע ארבעים יום קודם יצירתי".

ועכשיו, הטלפון הזה. לפני שבוע ילדה רבקי, אשתו של מוישי, בת ראשונה. ההתרגשות והשמחה היו גדולים, אחרי שני בנים – זכתה רבקי לבת! לייבל שיער, שהיולדת הטרייה תרצה להישאר בבית הוריה בחג הפסח, ולא יהיה לה כוח להיטלטל לבית חמותה. ברור ומוכן. הטלפון הבהיר לו את אשר היה ברור לו, והוא לא הופתע.

אבל חזקי, שלא ידע את אשר נעשה, לא הבין עדיין בהלך רוחו של נשים, לא יבין. הוא מחכה לליל הסדר עם תאומי, כאשר אהב וכאשר הורגל. בשנים בהם שהה מוישי בליל הסדר, היה חזקי לאיש אחה קודה, עגמומי, זועף. הוא השתדל לשכוח הכל ולהתרכז בפירושי ההגדה, אבל לייבל הבחין במפורש בזיק ההקלה שנרשם בעינו בשעה שהכריז על סיום הסדר. הוא ממחר היה להוריד את הכלים מן השולחן, להשיב את הסלון לסדרו הרגיל, ופורש היה לשנתו. כשהגיע מוישי, היו השניים יושבים והוגים בדברי תורה עד אור הבוקר.

רק עם מוישי היה חזקי יושב ומדבר. צביסת כאב, אשר אודותיה סבר לייבל כי התרגל, שבה ולפתה את לבו. עם שאר בני הבית קצרה שיחתו, מהירה. אחיו התרגלו לזאת. חזקי אינו מאריך בדיבור כמעט עם אף אחד. דווקא עם מינדי, לייקי ושמוליק – הייתה לשונו משוחררת יותר.

כשהגיע מוישי – לא היה מאושר מחזקי. השניים, קשורים זה לזה בכבלים שאי אפשר להתירם, יושבים היו ומדברים בדברי תורה. חזקי מדבר – מוישי מקשיב. מוישי מקשה – חזקי משיב. חזקי מתבדח – מוישי צוחק.

כך היה מדי שנה. השנה כבר התכוון חזקי לבואו של מוישי, ורחל, אמו של חזקי ורעייתו שלו, ניסתה לרמוז לו שייתכן שמוישי לא יבוא השנה. הוא

לא נרמז. אולי לא רצה להירמז. לא כשבילל הסדר השנה ישבו צבי והוא, זה לצד זה, ושניהם ברווקותם עומדים.

צבי יתבדח, ישיר, יצחק, יחרו פניו לשון ויספר ממדרשי חז"ל עד לזמן קריאת שמע של שחרית, וחזקי, עננה כבדה על פניו, לא יענהו דבר.

כשחשב לייבל על כך, התכווץ לבו בתוכו. חזקי הפך לרגיש כל כך, פגיע כל כך... כל מילה יכולה לצרוב את לבו, כל משפט חודר למעמקי לבבו חסר ההגנה. לצבי קל יותר, הוא מרגיש עצמו בטוב – אחרי הכל, לא הוא המעכב. הוא זה המתחשב ברגשות אחיו, הנעלה, הצדיק, הוותיק, המעביר על רצונותיו למען כבוד אחיו...

כשחשב לייבל על ליל הסדר השנה, כשהשניים, חבושי כובעי הנעורים שלהם עדיין, ישאלו "מה נשתנה" בקולות של בעלי-בתים ועדיין בביתם הם, לא יכול היה לשאת זאת. כאן הבן שואל, אהה, כאן הבן שואל... ועדיין בנם בביתם, והוא עדיין שואל את אביו, באותה מנגינה עתיקת יומין, "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות"... ולא הרחק משם, כבר שואלים שני קולות צייצניים את השאלה הזו את אחיו-לדם, "מה נשתנה, אבא, הלילה הזה מכל הלילות". מוישי כבר נשאל, וחזקי עדיין שואל.

פתאום לא יכול לשאת את הצער לו לא היה גבר, האמון על הדחקת רגשותיו, היה הולך אל פינת הסלון, מתבודד בין ספרי, ובוכה. כיוון שהנו, העביר יד על מצחו, ונאנח אנחה עמוקה, המשברת לבו של אדם.

*

מאז נולדו התאומים, בלטו ההבדלים ביניהם. מוישי היה איטי יותר, הססן וממוצע, וחזקי, הבכור, היה מהיר קליטה, פיקח ושנון. בטיפת חלב בדקה האחות את כישוריו של מוישי, וסימנה אותו כ"מעט מתחת לממוצע", ואחר פנתה אל חזקי, מתפעלת מכישורונותיו הברוכים.

תחרות זו, ככל שכותרים עליה בספרים, מכאיבה כשהיא מתקיימת.

אין עינו של מוישי צרה באחיו. ידידים הם בלב ובנפש, ולו לא היו תאומים – לא היה הדבר משנה לקנאתם או להשוואות ביניהם. אחדותם נחתמה בדמם, שכן תאומים הם.

ידידותם של מוישי וחזקי חתומה היא. מוישי נשרך אחרי חזקי בכל אשר ילך, ומוצא את ביטחונו תחת כנפיו המגוננות בכל תחומי הלימוד וההבנה. שוב ושוב הוא משנן עמו את אותיות האל"ף בי"ת, את "קמץ אל"ף – א, קמץ בי"ת – ב". ככל שנוקפות השנים, הולכים הלימודים ונעשים קשים עבור מוישי, ואלמלא חזקי שהיה מעודדו בכל צעד ושעל, מלמדו שוב ושוב, תומך בו כשנכשל ומעודד אותו כשהתקדם – לא היה מוישי מצליח להדביק את קצב הלימוד המהיר. כיוון שידו של מוישי לא זז מיד תאומי, הפך מוישי לתלמיד טוב, אפילו מעט מעל הממוצע.

אלא שדבר משונה קיים בכל זאת, בידידות הזו שביניהם. מוישי לא אהב להיות מוקף בחברים רבים, וזה ברור וסביר, אבל גם חזקי, המוכשר, הגאון – לא אהב זאת. הוא לא אהב חברים בכלל. וייתכן כי הידידות הזו, העמוקה והאמיצה, מפריעה בעדם לקשור קשרים עם ילדים נוספים.

רחל הודאגה מבדידותו היחסית של חזקי.

"עם מוישי, זה טבעי", אמרה ללייבל, "הוא ילד ממוצע, ויש לו מספר חברים כמו שמצופה שיהיה לו. הוא חש בנוח עם ילדים ברמתו, וזה בסדר. יש לו ארבעה-חמישה ילדים שהוא משחק אתם ומתחידד עמם ואני חושבת שזה הגיוני וסביר. אבל חזקי? חזקי? הוא כל כך מוכשר ונבון, שהייתי מצפה לעדת מעריצים שתקיף אותו לילה ויום. לא שזה נחוץ לו, חלילה", מיהרה לסייג את דבריה, "אבל בכל זאת, נראה לי שחסרים לו חברים".

"ככה כל הגאונים", הרגיעו הדודות הכבודות את אם הילדים, "קשה להם לתקשר עם ילדים בני גילם, היות שהם הרבה מעבר ליתר בני גילם. הם מפצים את עצמם בספרים ובלימודים".

"אבל לא חזקי", התעקשה רחל, "חזקי פורח מהידידות בינו לבין מוישי. הוא

כן צריך חברה, הוא כן צריך חברים, ומוישי לא כל כך ברמתו".

"אבל הוא תאום שלו", אמרה אמה של רחל, סבתו של הילד המדובר, "לתאומים יש קשר מיוחד, כלי כל קשר לרמתם השכלית. חזקי קשור למוישי כי הוא תאום שלו, לא כי הוא פיקח דיו לשמש לו כחבר".

לייבל התפלא על ניתוקו של חזקי מהחברה. צבי, שהיה צעיר מן התאומים בשלוש שנים, היה שנון וחריף כחזקי, ומוקף חברים תדיר בדידותו של חזקי בלטה ברקע אחיו, המוכשרים ממנו הרבה פחות, ולכולם ידידים רבים ממנו.

לייבל סבר, כי דווקא הידידות בין מושי לחזקי היא בעוכריו של חזקי, שלא מאתמץ לרכוש לעצמו חברים. הוא יכול היה להתמוגג מהקשר המיוחד שנוצר בין התאומים, אבל הוא לא. עד כמה שיראה הדבר מוזר ובלתי הגיוני, חש לייבל כי מושי הוא זה החוצץ בינו לבין חבריו. ואולי אף בקשר בינו בדיבור. לעתים הוא חש כזר הבא מן החוץ, כששואל הוא משהו את ילדו, ונענה ב"כן", "לא", "אי אפשר", "התפללתי כבר", "עוד לא", "מוקדם מדי", "לא אוהב". מילותיו, קצרות ותמציתיות, באות במרוצה בזו אחר זו. רק עם מושי, אחיו התאום, פתוח ערוץ התקשורת. רק עמו הוא יושב ומשיח סוד, צוחק בקול רם, מתבדח ומספר בהתלהבות.

בתחילה לא חשב לייבל לשים לבו לנקודה זו. חזקי היה קטן מדי, וכישרונותיו הברוכים תמיד חיפו על היעדר תקשורת זורמת בינו לבין בנו. אין לייבל מסתיר את כישרויו של בנו, ואף נהנה להעמידו למבחן מול חבריו. פני חזקי מחווירות כפני מת כששואל אביו את שאלותיו, אבל יורה את התשובות במהירות הבזק. חבריו של אביו, למדנים יותר ופחות, תלמידי חכמים בחלקם ובעלי בתים בחלקם, מתמוגגים מן הנער הצעיר, העוקר הרים בסברותיו, ומפלפל בדברי תורה כבקי ורגיל.

אחר כך גדל הנער, וריחוקו היה ברור מאוד: הוא השקיע עצמו בלימוד התורה, ומלבדה לא היה לו כל שיג

ושיח אלא בדברי תורה. לייבל התמוגג מן הנער המתמיד, העילוי, הגאון, שיהיה, כך נראה, איך מגדולי הדור הבא.

רעייתו, רחל כן ניסתה לדובב את חזקי בעדינות. במאמציה, כך סיפרה לו, הגיעה ליותר ממנו, אבל גם היא לא נחלה הצלחה מרובה. כן, חזקי משתף את אמו בחוויות יומה, כשהיא שואלת אותו על כך, מספר לה מעצמו כשמשוהו מציק לו, פיזית או רגשית, אבל לא פתוח לשיחות כמו יתר הילדים.

לייבל לא ידע להצביע על הנקודה בבירור. חזקי לא נמנע מללמוד אתו, אם כי לא אהב זאת במיוחד. הוא כן סיפר לו על כך שיש לו חברותא חדשה, אבל... לייבל, כָּאָב לילדים, ידע להרגיש את ההבדל. ערוץ הנחל המקשר בין אב לבנו, יבש היה.

בכל שנה, כששאל חזקי את הקושיות בקול צלול ובהיר, חשב לייבל בכאב לעצמו, עד כמה רוצה היה שימשיך חזקי וישאל את שאלותיו. שיתיעץ, שישתף, שישפר, שיגיד... אבל דבר מכל זה לא קרה, וכחלוף השנים, חשב לייבל ששגה בכך שלא לקח את בנו לייעוץ מקצועי. אמת, הוא חשב על כך כמה פעמים, ובכל פעם לא ידע מה יאמר ליועץ. "הבן שלי לא מדבר אתי?" הוא כן. "הבן שלי לא משתף אותי בחייו?" לא מדויק. "אני לא מספיק מדבר עם הבן שלי?" לא נכון. חזקי כן דיבר, אבל לא מספיק... אולי היו לו תקוות גדולות יותר, ואולי, צחק לחולשתו, דמעות בעיניו, אולי קיווה להיות אבא טוב כזה, שאינו בנמצא.

הוא לא הלך לייעוץ. תחת זאת ניסה ללחוץ על חזקי לשתף אותו בעולמו. הוא כעס כששמע על החידון רק מבן חברו, נפגע כשגילה את המבחן המצויין בגמרא כחודש ימים אחרי שהתקיים, ונזף קשות כשלא גילה לו חזקי מיהו החברותא החדשה שלו.

לייבל קיווה, כי בדרך זו, של אכפתיות צמודה, יִרְאֶה חזקי עד כמה אכפת לאביו ממנו, וישתף אותו בעולמו, אבל חזקי, נראה היה, רק הסתגר והלך. הסתגר והלך יותר ויותר.

לייבל הרפה. בייאושו, קבע כי הילך, ואחר כך הנער, אינו מעוניין בשינוי.

הוא לא שאל מעולם מדוע, והגיע למסקנה, בכאב לא מועט, כי ישנם ילדים כאלו. ברוך השם, שזו תהיה בעייתם. חזקי אינו מרבה לדבר, ואם כן – כי אז מה? וכי צריך הוא להיות פטפטן והוגה בדברי הבל?

לייבל דחק את תחושותיו. הוא לא מעלה אותן אפילו מלבו לפיו. חזקי נער מיוחד. למדן ומתמיד, מצטיין ומוכשר. את קשיי התקשורת שלו, מדחיק אביו לנקודה העמוקה ביותר, מקום אליו אין יכול האדם להגיע, לו גם יתאמץ מאוד.

חזקי גדל, והרווה אותם בנחת, ברוך השם. הוא הצטמח לתפארת ולגדולה, כשהמלמד משבח אותו עד אין סוף, המפקח גומר עליו את ההלל והמנהל מניח לתורמים לבחון אותו על ידיעותיו.

בישיבה יצא לו שם של שתקן וביישן, אשר לבד מאשר תורה וגמרא אין לו בעולמו דבר. המשגיח התפעל מעדינותו, המנהל התפעל מהישגיו התורניים, וראש הישיבה אמר עליו, "עדיו לתפארת".

ובכל זאת, חש לייבל כי דבר מה אינו כשורה. התקשורת, חיונית כל כך לבני אדם, לא זרמה היטב. קעת התרחב המעגל, ולא רק רעייתו והוא ניצבו בו. היו שם חברים מן הישיבה, עמם לא קשר חזקי קשרים מעמיקים, היו בני דודים בגילן, שעמם התראה אומנם לעתים רחוקות, אבל לא היה לו כל שיג ושיח עמם. היו אלו נערים ואנשים רבים, אשר ככל שהלך והתבגר הלכו הם ורבו, וחזקי אינו מרבה לדבר.

"ביישן", אמר המשגיח.

"שקט", אמר ראש הישיבה.

"עדין", אמר המנהל.

מה יש לו להתלונן? פי כל מלא תהילתו של בנו, שלא מבזבז זמנו לריק בשיחה בטלה ולא פסיק פומיה מגרסא, לא מהלך בדברים בטלים ולא משוחח שיחת חולין, אבל הוא קולט את דרכי בנו, בחישיניו הרגישים של אב אוהב, וחש כי אין זו שתיקה רגילה. שאם כן – לאן נעלמת היא כשמדובר במוישי? לו היה מדובר במשהו חריג, בהסתגרות מן החברה, בשתיקה דמומה, באלם מוחלט,

בהתנזרות גמורה, היה מאלץ את בנו ללכת לייעוץ מקצועי, ברצונו או שלא ברצונו, אבל כשמדובר בחבל הדק הזה, בין התעניינות מועטה לשיחה זורמת, בין כמה מילות נימוס מחייבות לדיבור של ממש, אינו יכול לעשות כזאת. החליט בנו להפוך לביישן. בעל כורחו החליט, ובכל כורחו כפה על עצמו חומות של שתיקה ושל בדידות.

"עם כולם הוא... לא מדבר?" שאל את המשגיח בזירות. שום אב לא רוצה לדבר סרה בבנו.

"עם רובם", ענה המשגיח, עיניו קורנות מנחת, "יש כמה בחורים, דווקא משולי החברה, שאותם הוא מקרב. הם המעטים שאתם הוא כן מדבר. חורג ממנהגו כדי לדבר אתם. יש לך במה להתגאות, ר' לייבל. הבן שלך הוא כמו שהיינו רוצים שכל בחורי ישראל ייראו".

לייבל קימט את מצחו. "עם בחורים משולי החברה עם מדבר?"

"כן", ענה המשגיח, זוהר עדיין, "לא, חלילה, לא בחורים ירודים מבחינה רוחנית, חס וחלילה, אלא בחורים קצת... א... קצת... נניח... קצת פחות מבחינה לימודית. מבחינה שכלית בכלל, ומבחינה לימודית בפרט. הם אפילו לא מתקרבים ברמתם אליו. אין לי מושג איך הוא מצליח לדבר אתם ולתת להם הרגשה טובה, אבל הוא מצליח. עובדה שהוא מצליח. הם קורנים מאושר אחרי שהוא מדבר אתם. הוא ממש מחייה אותם בשיחות הללו שלו אתם. הם מרגישים כל כך מוערכים ושווי ערך כשמישהו ברמה של הבן שלך מדבר אתם".

לייבל יכול היה, סוף סוף, לנשום לרווחה. לבן שלו אין שום בעיית תקשורת. הרי לכם ההוכחה: כשצריך לדבר הוא יודע לעשות זאת היטב. כשהשיחה היא בגדר מצווה ולא שיחה של דברים בטלים, הוא ממחר לבצע אותה. אין כמוהו לתורה ולמידות. הוא מבין מתי ביטולה זהו קיומה, ומשוחח שיחות חולין רק עם אלו שזקוקים לו.

בינתיים נישאה בתי וילדה את בתה הבכורה, ואחר כך התאסרה ריני וגם נישאה. ואז הגיע תורו של חזקי.

מלכתחילה, סבורים היו הוריו, כי ברגע בו יניחו לשדכנים המרובים המתדפקים על דלתותיהם להיכנס – הרי שהם יציפו את הבית בנחשולים. הדבר לא היה בגדר הזיות של הורים, הסוברים כי אין עלי אדמות בחור מוכשר כבנם. מילותיהם של אנשי החינוך שליוו את בנם, אפפו את חזקי בהילת תלמיד חכם שעדיין לגאון. ראש הישיבה גמר עליו את ההלל. המשגיח אמר, שהיה לוקח אותו כחתן לבתו לו הייתה לו בת בגיל המתאים. הר"מ סבר, כי הוא אחד מן המתמידים הגדולים ביותר שידעה הישיבה בעשור האחרון, ולייבל עצמו הכיר את בנו כעדין נפש, סבלני ומאיר פנים.

הצעת השידוך הראשונה שהובאה לפתחו של חזקי, אחרי ברורים נמרצים, שאלות נוקבות וחקירות מעמיקות, הביאה את הבחור הצעיר לקמיטת מצח ממושכת. לייבל הביט בבנו בפליאה, וחזקי, אדום פנים ומגמגם, ביקש לדחות את ההצעה.

לייבל, המום למדי, שאל, "יש לך סיבה מסוימת?"

"אני רוצה להמשיך וללמוד עוד קצת", ענה בנו בשפה רפה.

"ללמוד? תמשיך ללמוד אם ירצה השם אחרי החתונה", להשתוממותו של לייבל לא היה גבול, "לפי מה ששמענו, לא תהיה לך סיבה לדאגה בנושא הלימוד שלך... יש לך סיבה ספציפית יותר?"

חזקי רק אמר, "אני... לא כרגע, אבא".

השידוך ירד מן הפרק. ברגע בו אמרו בני משפחת שוימר לשדכן, כי הם מתעכבים, הריץ השדכן את שמה של הנערה כלילת המעלות למשפחה אחרת, ותוך שבועיים ימים כבר נראה שמו של מי שחשב שיהיה המחונן לעתיד שלו, תחת שמה של בתו במודעת אירוסין.

השידוך השני הלך בדרך קודמו, והשלישי לא היה אחר. חזקי דחה את ההצעות כולן, בלי לשמוע שמות. משהו בלבו של לייבל זע באימה.

"אני לא רוצה לשמוע שידוכים כרגע", אמר חזקי בעדינות המאפיינת אותו, "תדלגו עליי. תשמעו שידוכים למוישי".

"אבל אתה הגדול!" מחתה רחל, כשגם לבה נרעה. מה יש לבנה הצדיק, הלמודן, המוכשר, לדחות מעליו את כל הצעות השידוכין?

"אני מוותר לו", אמר חזקי בחצי חיוך נבוך.

תחילה לא רצו הם אפילו לשמוע על כך, אבל כחלוף החודשים, כששנה הצטרפה לחברתה ובעמדתו של חזקי לא חל שינוי, פנו הם לשמוע שידוכים למוישי. תוך שבועיים התאסר בנם. חזקי שמח בשמחת אחיו.

"לי זה עוד ייקח זמן", סתם ולא פרש.

צבי, הבא אחריו, כבר היה בן תשע עשרה. חזקי ביקש מהוריו לארס גם אותו, אבל כאן קמה התנגדות מכיוונו של צבי, שסרב לשמוע על כך לפני שאחיו הגדול מתאסר.

ועדיין המשיכו הצעות מעולות שחר לפתחו של בנו. רבים סברו, כי טרם נמצאה הכלה הראויה לתלמיד חכם שכזה, ועל כן שנסו שדכנים רבים את מוחותיהם, ברצון להנפיק ליחזקאל שוימר את הכלה המהוללה שתהא זכאית להינשא לו.

אבל לייבל, שצפה כל זאת בהיות חזקי ילד רך בשנים, ראה את השנים החולפות ביראה גדולה. בנו לא הלך ונעשה צעיר, וסירוביו המשיכו, בעקשנות לא מובנת, לדחות כל הצעת שידוכין שהגיע עדיין.

לייבל כעס. נזף. לא פעם הראה עד כמה הוא מאוכזב וגם ניסה להבהיר לבנו מה יעלה בגורלו אם ימשיך בדרך זו – ומאום לא הועיל.

הבעת פניו של חזקי נותרה מרוחקת, ולייבל חש את המסך ההוא, הישן, שב ומכסה הכל. הוא לא העז להעלות את המילים המחרידות על דל שפתיו, אבל לא יכול היה למנוע בעד מחשבותיו, שציירו לו עתיד קודר ומאיים.

המילים, "כלום אינך רוצה להקים בית בישראל?" כבר עלו אלף פעמים על לשונו, ובכל פעם נשך אותה בכוח, עוצר את דבריו. יש כוח למילה אחרי שהיא נאמרת, שינן לעצמו. אל לו להעלות מילים מזעזעות אלו על דל שפתיו.

ועמוק יותר בלבו, הייתה האמת חיה

וקיימת. והיא זו אשר לחשה לו, שיותר מכל, חרד הוא מתגובתו של בנו, שעלולה, חס וחלילה, להיות "הן".

*

ערב ליל הסדר הלילה הקרב הוא הלילה בו מצווה לשוחח ולדבר, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. סביב שולחן הסדר יסבו השנה רבים, לבד מילדי הבית. דניאל, בעלה של בתי, בתה הבכורה ושלושת בניה. ריני, בעלה אריה וילדיהם ישוהו השנה בחד בבית הוריו של אריה.

וגם מוישי לא הגיע. לפני שבוע ילדה רבקי את בתו הראשונה, כשלפניה שני בנים, והוא יחגוג השנה את ליל הסדר בבית חמיו.

כששמע זאת חזקי, לא אמר דבר. רק שפתיו נמתחו לפס צר, ועיניו כבו.

חייקי, יודי, מנדי ושרוליק, ילדיה של בתי, היו חסרי מנוחה כילדים משועממים בזמנים עמוסים וטרודים. חייקי בת השבע חייבת הייתה לפתוח את צנצנת החזרת האטומה, להריח את הריח החרוף וליילל על עיניה הצורבות. יודי ניסה למזוג בעצמו מבקבוק היין לכוסית, ואם לא תפס אותו אביו ברגע האחרון, היה היין האדום מכתים את המפה הלבנה. מנדי רצה לטעום מצות טבולות במים, ולשם כך השרה מצה במי מלח שהוכנו לסעודה. יודי משך במפה, והצליח לנפץ על הרצפה ארבעה גביעי קריסטל עדינים. ועם כל זה לא נתקררה דעתם, והם הוסיפו וקפצו וריקדו סביב בחוסר מנוחה.

חזקי ראה כל זאת, והציע להם, "רוצים לשמוע סיפור?"

הילדים צהל, והתיישבו סביבו, נוטשים את עמדות המזיק שלהם. רחל התפלאה קצת, אבל חייכה ולא אמרה דבר. בתי, לעומתה, נאנחה בהקלה, "תודה, חזקי, אתה מציל אותנו. יש לנו עוד כל כך הרבה עבודה!" אם התפלאה, הרי שכלאה תמיהתה בלבה. היא לא הייתה רגילה לכך שאחיה מתנדב להעסיק את הילדים. כמעט אף פעם לא ראתה כזאת, אבל לא אמרה דבר.

לייבל, שהגיע באותו רגע משריפת חמץ, הביט בבנו המספר לילדים את סיפור יציאת מצרים תוך המחשות והדגמות, ופיו נפער בתדהמה. לשונו של חזקי הייתה קולחת, זורמת ודרמטית. פיות הילדים היו פעורים גם הם – אבל מהתרגשות, ממתח ומעניין. קולו של חזקי צלל והמריא, השתנה והתעבה, נסק ונלחש הכל בהתאם לנסיבות. הוא חיקה את פרעה ואת החרטומים, תיבל בסיפורי חז"ל ובמדרשים, ועיני הילדים נצצו בהתפעלות.

לייבל עצר ליד דלת הסלון, לא מעז לנשום. האם הגיע הרגע, בו פרצה התשוקה לאבהות את מחסום השתיקה? האם הגיע היום בו רוצה בנו להפוך לבעל ולאב? האם זהו הרגש המגיע לבסוף, של כמיהה לילד משלך?

הוא לא ידע. לא רצה לעצור את הרגע. מבקש היה להקפיא אותו בלבבו, במוחו, בנשמתו. חזקי מדבר בשטף. הילדים שואלים והוא עונה. הילדים חוקרים והוא משיב. הוא מקשה והילדים עונים. הוא מזמר והילדים שרים אחריו.

והתקשורת זורמת, זורמת, המילים נאמרות, כאילו לא היה חזקי מעולם צריך ל"את פתח לו". כאילו לא היה מעולם "שאינו יודע לשאול".

שיחתו עם הילדים שונה היא. אחרת מאשר עם שאר בני האדם. כעת נראה כי הוא מדבר אתם כמו... כמו... כמו שמדבר הוא עם מוישי.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?...

*

ליל הסדר.

בין כרפס ליחץ, לוחשת בתי לאמה, "שמת לב לחזקי?"

רחל מנענעת בראשה, "את מתכוונת לסיפורים שהוא סיפר בערב החג?"

"גם". בתי מהססת לרגע, "את יודעת, הילדים תמיד מאוד אוהבים אותי".

רחל מביטה בבתה בפליאה, "את מי?"

בתי מבינה את הפליאה. חזקי אינו מסוג האנשים המרבים מלל. מוזר, אבל דווקא עם הילדים, אליבא עדותם שלהם, הוא כן מרבה מלל.

"את חזקי". היא עונה בביטחון.

אמה מביטה בה בתדהמה של ממש, "את חזקי? הילדים? אוהבים?"

"כן". שוב חולף ההיסוס על פניה של בתה הבכורה, ואחר כך היא אומרת לאט, "שאלתי את חייקי, והיא סיפרה לי שהרבה פעמים הוא ככה מספר להם ומדבר אתם. את שמת לב לזה?"

רחל מנענעת בראשה לשלילה.

"זהו", סיכמה בתי, "גם אני לא. אני חושבת, שהוא לא רצה שיראו את השיחה שלו עם הילדים. היום היינו כולנו בבית, והיה כל כך לחוץ ועמוס, ששמנו לב. למה את חושבת שהוא לא רוצה שיראו אותו מדבר עם הילדים?"

"למה?" רחל נאנחה. קושיות רבות, שאינן שייכות לליל הסדר, נכרכות סביב אישיותו התמוהה של בנה.

מגיח.

"הא לחמא עניא..." מתחיל לייבל לפזם, בניו וחתנו מצטרפים אליו, והשיר כובש את הלבבות. כל זאת, עד שמגיע תורן של הקושיות.

וכאן הבן שואל...

חזקי שואל את הקושיות.

כאן הבן שואל. אהה, הבן שואל.

עד כמה מייחלים הם שלא ישאל. עד כמה מבקשים הם שיהיה לו ילד משלו, שישאל אותו את הקושיות. עד כמה מבקשים הם, שכל השאלות שלהם אודות בנם ייפתרו וייעלמו, וכמה שאלות ותמיהות אודות חזקי לא נפתרו מעולם. כאן הבן שואל.

והוא עדיין שואל. בביתם שלהם, ולא בביתו שלו. הוא שואל את אביו, ואין לילדו שואל אותו. כאן הבן שואל...

חזקי, קולו רהוט, שואל, "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?"

מה נשתנה? מבקש לייבל לזעוק, מה נשתנה, חזקי? מה נשתנה בך מכל הילדים? איה הוא המפתח ללבך,

הנעלם מאתנו? מדוע אתה מרחיק ממך כל הצעת שידוכין? מה יעלה בגורלך?

חזקי מסיים את שאילת הקושיות, ואחר פונה אביו אל צבי.

הילדים שואלים את הקושיות, ואחרי שמוליק, בן הזקונים, מגיע תורם של הנכדים.

לייבל פונה אל חייקי, "מה נשתנה..." רומז לה. בת השבע מיישרת את שמלתה, קמה ומכריזה בקול, "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה, הלילה הזה כולו מצה..."

אחרי כן בא תורו של יודי. הוא לא קם. טומן פניו בחיק אביו, ומסרב לומר דבר.

"בוא, יודי", אומר לו חזקי, דודו האהוב, "בוא שב עליי, ותגיד את ארבעת הקושיות".

יודי מרים את ראשו מחיק אביו, מהסס. חזקי שולח אליו חיך חס, והוא קם והולך אל חזקי, מתיישב עליו בביטחון, ועיניו זוהרות. "מה נשתנה, יודי?" שואל חזקי, וקולו חס כל כך, ומבין, ועשיר, לא הקול שהיה רגיל לייבל לשמוע.

איככה זה? לייבל לא מסוגל להבין. גישתו המיוחדת של חזקי לילדים, השאלות ששואל אותם, היחס שמעניק להם, מעידים כאלף עדים על נשמה עשירה ורגישה, המבקשת לפרוץ מבעד לחומות הסוגרות עליה. אלו חומות, חזקי? במה כבלת את עצמך?

לייבל אינו יודע.

הם ממשכיכים בסיפור יציאת מצרים. שוב בא כישרונו של חזקי בהרגעת ילדים, בריתוקם ובאהבתו אותם. הילדים נצמדים אליו כמגנט. הוא משוחח אתם, והם שואלים אותו שאלות. הוא מקשה – הם משיבים. הוא מתבדח – הם צוחקים.

מה נשתנו הילדים משאר בני האדם? תוהה לייבל, בחקרו את הקושיה הגדולה, מדוע אתם מתנהג חזקי בצורה שונה לחלוטין?

קולה של חייקי, מתוך ומצטלצל, מגיע לאוזניו, "אתה יודע הכל, חזקי", היא מחמיאה לו בכנות, "ה כ ל!"

"לא נכון", מוחה יודי, "יש דברים שהוא לא יודע. נכון, חזקי?"

"בטח נכון", מאשר חזקי, "התורה רחבה ועמוקה, ואין אף אחד שיכול לדעת הכל".

"כן, חזקי?" מחייך אליו גיסו, "יש משהו שאתה לא יודע?"

חזקי מרים עיניים נבוכות, פחד עמום עומד בהן. שפתיו מתהדקות, והוא שואל במתח, "למה אתה שואל?"

הגיס צוחק, "סתם, שמעתי שאתה אומר לילדים..."

"הילדים..." חזקי מביט בהם כאילו הוא רואה אותם לראשונה, "הילדים זה אחרת". סתם ולא פרש.

אור מסמא מאיר את עיניו של לייבל. חזקי המוכשר הגאון. המוצלח.

המצטיין - פשוט פוחד. הוא פוחד לקשור קשרים עם אנשים, שנדמו בעיניו כמוצלחים ממנו, או כשווי דרגה לו. הוא התיידד עם אלו, שלכל הדעות הייתה רמתם פחותה ממנו. משום כך לא ירא ממוישי, שוחח שיחה בטלה עם בחורים ירודים ברמתם ממנו, ואינו חושש להאריך שיחה עם ילדים.

חזקי לא רוצה לקשור עצמו בקשר נוסף. הוא לא יודע לנהל קשר בריא עם בני אדם, בלי החשש הרודף אותו, שעליו להצטיין בכל מקום. הוא נהג להציג אותו לראווה לעין כל, שיראו כמה הוא מצטיין. כמה הוא מוכשר. כמה הוא תלמיד חכם. פלא שהפחד מכישלון מלווה אותו בחרדה איומה? מגיל אפס הוכרח להצטיין בכל, בכל. הוא לא רוצה להתארס. הוא לא יודע מה הוא רוצה, שכן התת מודע שלו מוביל אותו כעת ולא הרצון הגלוי, אבל הוא ברור כעת לעיני לייבל כשמש.

לייבל קם, מבקש סליחה מן הנוכחים ועוזב את שולחן הסדר. דקות ארוכות הוא עומד מול החלון, תוהה על חייו ועל חיי ילדיו. כמה זמן, מחשבה ורצון הקדיש כדי לפתור את בעיותיו של בנו. מעולם לא חשב, עד כמה מקשה עליו

לייבל קם, מבקש סליחה מן הנוכחים ועוזב את שולחן הסדר. דקות ארוכות הוא עומד מול החלון, תוהה על חייו ועל חיי ילדיו. כמה זמן, מחשבה ורצון הקדיש כדי לפתור את בעיותיו של בנו. מעולם לא חשב, עד כמה מקשה עליו

ברצונותיו, בשאיפותיו ובציפיותיו. הוא חזר אל שולחן הסדר, להמשיך לנהל אותו כאשר הורגל. ההבנה, חדשה ומאירה, ממלאת את לבו. יום יבוא ויוסרו כל המחסומים בין אב לבן. מי יודע כמה אבות מבוססים בקשר לא בריא עם ילדם, משום שאינם יודעים לשאול את השאלות הנכונות. כמה כעסים, אכזבות וכאבי לב נערמים בין אבות לילדיהם, משום שהאבות אינם זוכרים כי הילדים בגדר ילדים הם, שאינם יודעים לשאול. כמה ציפיות בלתי ממומשות מושלכות על כתפי הילדים, ובחוסר הקשר הנמשכים בין האבות לילדים כל משיכה כואבת. כמה צער, דאגה וכעס נגרמים מהסיבה הפשוטה, שהאב אינו שואל את ילדו, "ילד יקר שלי - למה?" ועד כמה הקשר האבהי הזה, החסר, מורגש בעתידו של הילד הקטן, שתמיד יהיה לבו רך לעומת אביו, כאשר אביו הוא.

יום יבוא, אולי עוד הלילה, אחרי הסדר, הוא ייקח את בנו לטיול בליל ירח מלא, ויאמר לו, "חזקי, הרפה. אינך צריך להיות כל יכול, כל יודע, כל מבין. אתה בחור צעיר, חזקי, אל תישא את המשא הזה על כתפך".

ומכאן, אם ירצה השם, יפתח מסלול חדש בין אב לבן, ובין הבן לאנשים נוספים. כאן ישאל האב, ויענה הבן. ואחר כך ישאל הבן, ויענה האב. מחסומים יפורקו מן הדרך, אבנים יוסרו מן הלב.

כאן הבן שואל. עיניו נשואות אל אביו בבקשה, אל תצפה ממני להיות תמיד היודע, המוצלח, הפיקח, המבין. אל תשאל אותי, אבא. הנח לי לשאול אותך.

כאן הבן שואל...

חמאת גבינה

6 ביצים

1 1/3 כוס סוכר

3 קופסאות גבינה קטנות

1 שמנת

וניל

4 כפות קמח תפוחי אדמה

הפרידי את הביצים, הקציפי את החלבונים עם הסוכר עד לקבלת קצף יציב, כנפרד ערבבי את השמנת, הגבינות, הוניל והקמח ת.אדמה, כשאחיד להוסיף לקצף שפכי לתבנית ואפי בחום בינוני כשלושת רבעי שעה (אפשר להשאיר עוד מעט זמן בתנור מכובה).

מאידת מאנאס

לחוס שוקולד:

200 גרם שוקולד חלב או מריר

2 מיכלים שמנת מתוקה או צמחית

לציפוי:

100 גרם שוקולד חלב/מריר

3 כפות שמן

אגוזים טחונים גם

איפי: 200 גרם שוקולד חלב או מריר, 2 מיכלים שמנת מתוקה או צמחית, 100 גרם שוקולד חלב/מריר, 3 כפות שמן, אגוזים טחונים גם.

מוס שוקולד

מוס שוקולד

100 גרם שוקולד מריר

רבע כוס שמן

2 ביצים

חצי כוס סוכר

250 מ"ל שמנת מתוקה

כף סוכר

מבשלים 200 ג' שוקולד עם מיכל אחד של שמנת מתוקה עד לקבלת תערובת אחידה. לקרר את התערובת. מקציפים את מיכל השמנת השני ומוסיפים לו את השוקולד. לשפוך לתבנית סיליקון 'מגנום' לנעוץ מקל ארטיק ולהקפיא. לציפוי: להמיס את השוקולד והשמן, לערבב עם האגוזים. לאחר הקפאה מלאה לשחרר מהתבנית ולטבול כל אחד מהשלגונים בציפוי. אפשר עד החצי.

1. הפרידי את הביצים.
2. המיסי לתערובת אחידה את השוקולד והשמן.
3. הוסיפי את הביצים לשוקולד בזהירות, אחד אחרי השני עד להטמעה.
4. הקציפי את החלבונים במהירות גבוהה, הוסיפי סוכר עד לקבלת קצף יציב.
5. הוסיפי לקצב את תערובת השוקולד.
6. הקציפי את השמנת מתוקה וקפלי לתוך הקצף בתנועות עדינות יוצא מעט נזולי, מתייצב בקירור.

מתכונים
לפסח

עוגות בראוניז

200 גרם שוקולד מריר

40 גרם חמאה (או מרגרינה)

2 ביצים L בטמפרטורת החדר

1/2 כוס סוכר

קורט מלח

1/4 כוס קורנפלור

קורט אבקת אפייה

ניתן להוסיף 100 ג' שוקולד קצוץ ואגוזים

עוגות לקדים

4 כוסות קמח תפוחי אדמה

1 כוס שקדים טחונים

1 1/4 כוס שמן

1 1/4 כוס סוכר

2 ביצים

מתכונים לפסח

עוגת בראוניז

ציפוי:

כוס סוכר

3 כפות קקאו

3 כפות שמן

כף יין

כף מים רותחים

8 ביצים שלמות

2 כוסות שמן

1 1/2 כוסות סוכר

כוס קמח תפוחי אדמה

כוס אגוזים

כוס קקאו

הוראות הכנה:

ערבבי הכל בקערה, יוצא בצק גמיש ונח לעבודה.

צרי כדורים קטנים ופחוסים ואפי בחום בינוני עד

שמתחיל לקבל מעט צבע.

ערבבי את כל חומרי העוגה לבלילה אחידה ואפי על חום בינוני.

צנני את העוגה לגמרי, ערבבי את חומרי

הציפוי ושפכי על עוגה קרה.

ברד תפוזים

1 ליטר מיץ תפוזים

1 ליטר מים

חבילת ג'לי צהוב

1 כוס סוכר

לבשל את כל החומרים בסיר עד לרתיחה, להעביר לקופסא, לחכות שיתקרר ולהקפיא. לאחר שקפא לטחון במעבד מזון/בלנדר ידני ולהחזיר למקפיא

אייס קפה מושלם

1 ליטר חלב

6 כפיות קפה

14 כפיות סוכר

1 כף קקאו

2 סוכר וניל

מעט פודינג וניל/שוקולד

הקפיא ליטר חלב לכמה שעות, ערבבי את יתר החומרים עם מעט מים רותחים עד להמסת החומרים וקבלת תערובת אחידה הוציאי את החלב מהמקפיא (לפני שקופא לגמרי) ושברי, הוסיפי את התערובת לחלב וערבבי מומלץ בשלב זה להשתמש במעבד מזון/מקצף ידני לאיחוד והקצפה.

סורבה פירות יער

1 כוס תותים מופשרים

1 כוס פירות יער מופשרים

2/3 כוס סוכר

מיץ מחצי לימון

כפית תמצית וניל

קורט מלח

1 כוס שמנת מתוקה / צמחית

2 כוסות גדושות קוביות קרח

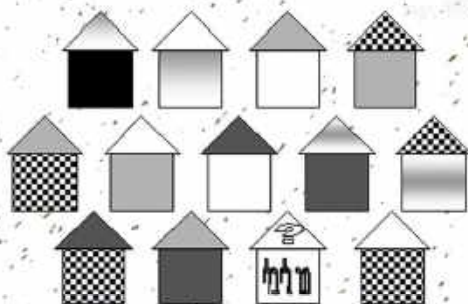
טוחנים הכל מלבד הקרח במעבד מזון, לאחר קבלת תערובת חלקה מוסיפים את הקרח וטוחנים שוב עד שהקרח מתפורר. מכניסים לתבנית שקעים/מיכל ומקפיאים. לקישוט עלי נענע.

זה הדלי שלי

גדוד מנקים ענק עובד כעת במעון הורים "נווה אבות" כדי להכשיר את המקום לפסח. עבודת הניקיון רבה, והזמן הולך ואוזל. כל אחד מהמנקים אוהב למהלך בדלי המים שלו נוזלים שונים בכמות שונה, כך שמאוד חשוב לשמור על הסדר בין הדליים. מנהל בית האבות קנה לכל עובד דלי בדוגמה שונה, והתקין לו מכסה בצבע מיוחד. הוא סידר את הדליים בחדר השירות בסדר הגיוני שנבע מן הדוגמא והמכסה של כל דלי ודלי.

החוכלו לדעת כיצד היה צבע הדלי של מר גיבליז?

אמה ילדה יש ופא חמאדס וזה חססס יס חבושח.
פיושח חמססס חוססס ופא פושח ילחיס חס יס ילדה יס.

ניקיון אמיתי

משפחת ששון החלה בניקיון לפסח. הדלי היה מלא במים עד קצהו. העזרת שפכה 1/6 מהמים על רצפת החדר וניקתה אותו. כשעברה לסלון, הוסיפה למים אקונומיקה עד קצה הדלי. שפכה 1/3 מתכולת הדלי על הרצפה וניקתה את הסלון. היא מלאה שוב את הדלי עד סופו באקונומיקה, ועברה לאמבטיה. שם השתמשה במחצית תכולת הדלי, ושוב מלאה אותו באקונומיקה. משם עברה למטבח שם שפכה את כל תכולת הדלי. במה השתמשה יותר, במים או באקונומיקה?

חידודים לפסח / יהודית גולן

	9	8	7	6		5	4	3	2	1
									10	
15	14			13			12			11
		19	18		17			16		
	25	24		23		22			21	20
				27					26	
32		31			30	29				28
			35				34	33		
	41			40		39	38		37	36
		44						43	42	
				46						45

מאוזן:

1. הינו לפרעה
2. טיבול בליל הסדר
3. כינוי לליל הסדר - ליל
4. להבה
5. מידת חשמל
6. רקב
7. תשובה חיובית
8. גדיא
9. מצא חן
10. האדומי (ח)
11. צופן
12. אחד מארבעה בנים
13. לא נוכחה
14. אחת המכות
15. נהר ברסיה
16. פרי כשם מלך מצרי
17. סופר לא פשוט
18. חן מכה
19. כלי חפירה

מאונך:

16. מן קרבן
17. פקודה בפרשה
18. מטביל בליל הסדר
19. כר ירוק
20. סבה של מרים
21. משותף ל: בר, עץ ו- חורה
22. מסכת- וים
23. אש וגזים מוטחים במכה
24. קידומת הולנדית
25. גפרור מכאני
26. גר אריות
27. אבי בצלאל
28. אחת התנועות
29. גיס
30. דרגה של צבע
31. אחת העונות
32. מכלי המטה
33. יובל של הר"ן לים הצפוני

תשבץ קוד - פסח

בתשבץ הקוד, הוחלפו האותיות בספרות. מצאו את ערכה המספרי של כל אות, השלימו את התשבץ וגלו את האמרה המסתתרת למטה. מילה אחת ניתנה לכם כעזר.

4	4	5		9		20		9		5	7	15
8	1	2	1	8	2	16	20	4	2	8	2	7
1		4	14	5				7	1	4		5
8	10			11	2	10	17	2			5	15
	5	3	17		8	15	10		13	13	20	
3	7	17		8	4	6	15	10		8	16	10
	5		17	1		4		9	8		8	
		11	2	2		15		6	1	21		
	10		11	7		7		2	1		15	
5	ג	11		10	2	5	16	10		15	5	4
	2	21	ג		20	7	1		20	17	3	
10	21			6	2	6	13	12			17	10
20		5	13	14				13	21	12		5
1	7	9	13	1	14	21	7	2	7	11	2	9
8	22	10		8		13		13		8	11	8

האמרה:

15, 1 - 8, 4, 5, 10, 8 - 17, 1 - 5, 3, 17, 1 - 4, 2, 16, 2, 9, 6 -
10, 16, 5, 2, 10 - 8, 18 - 2, 5, 8 - 10, 4, 7, 13, 10

חידת גובלן

כמו בגובלן, כך התמונה שלפניכם נרקמת ריבוע אחר ריבוע. בטורים שמלמעלה ומשמאל נמצאים מספרי הבלוקים השחורים, כל מספר מציין את מספר המשבצות השחורות. לפי הסד, כשבין בלוק לבלוק לפחות משבצת אחת של רווח. סמנו את המשבצות הריקות ב-X ואת המלאות השחורות.

1	5	1	1	5	4	5	1	1	5	-	3	1	1	5
1	1	1	1	4	1	1	1	1	1		1	1	1	4
	2	4				1	1	3	1			1	1	4
	1						1	1	4			1	1	
5, 4, 4														
1, 1, 1, 1, 1, 1														
1, 1, 1, 1, 2, 1														
1, 1, 1, 1, 1														
1, 1, 4, 4														
4, 1, 1, 4														
1, 2, 1, 1														
1, 1, 1, 1, 1														
1, 1, 4, 1, 2														
3, 2, 3, 4														
1, 1, 1, 1, 1														
1, 1, 1, 1, 1														
1, 1, 1, 1, 2														